

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Kristjan Ats Mägi

Eksperiment interneti mõjust vandenõuteooriate usutavusele

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mari-Liis Madisson, MA

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	5
1.1 Mis on vandenõuteooria?.....	5
1.2 Miks inimesed vandenõuteooriaid usuvad?.....	6
1.3 Internet vandenõuteooriate võimendajana.....	7
1.4 9/11 vandenõuteooriad	10
1.4.1 9/11 vandenõuteooriate olulisus	10
1.4.2 Vandenõuteooriate jaotus 9/11 teooriate näitel	11
1.4.3 9/11 vandenõuteooriate digitaalne retoorika	13
1.5 Uurimisküsimused	14
2. Metodoloogia	15
2.1 Uurimismeetod	15
2.2 Eksperimendi valim ja käik	16
2.3 Meetodi kriitika	17
3. Tulemused	20
3.1 Teooriate usutavus paberilt lugedes	20
3.2 Teooriate usutavus internetist lugedes.....	22
3.3 Usutavuse vahe mõlema grupi lõikes	24
4. Järeldused.....	26
4.1 Diskussioon	27
Kokkuvõte.....	29
Summary	31
Kasutatud kirjandus.....	33
Lisad.....	36
Litsents	55

Sissejuhatus

Kui president George W. Bush 2001. aasta novembris ÜRO peaassamblees kõne pidas, nimetas ta 11. septembril toimunud terroriakti kohta käivaid vandenõuteooriaid pöörasteks, rahvusviha õhutavateks ja pahatahtlikeks valedeks. Mida aeg edasi, seda rohkem aga tundub, et vandenõuteooriad on saanud inimeste jaoks tavaliseks elu osaks: kolmandik ameeriklastest usub, et nende valitsus oli 11. septembril 2001. aastal toimunud rünnakutes kaasosaline või ei võtnud nende ära hoidmiseks midagi ette, et saaks Iraaki sõtta minna (Knight 2008). Ka Eestis on tänapäeval vandenõuteooriad nõutud ja akuutsed (Lotman 2013). Viimastel aastatel on edu saatnud näiteks muu hulgas vandenõuteooriaid propageerivat alternatiivmeediakanalit Telegram, millel on Facebookis hetkel 46 304 jälgijat (Telegram 2016).

Vandenõuteooriate kasvava populaarsusega käivad kaasas ka reaalsed tagajärjed. Näiteks on uskumuse, et vaktsiinid tekitavad autismi tagajärjeks ligi 150 000 haigusjuhtumit ja 9000 surma (Anti Vaccine Body Count 2015). Cass Sunstein (2009) väidab, et konspiratoorne mõtlemine ohustab demokraatiat. Ajakirjanik Jonathan Kay (2011) sõnul on alates 9/11-st vandenõuteooriad inimesed kahte leeri jaganud – on neid, kes usuvad ametlikku versiooni, ja neid, kes ei usu. See on omakorda viinud inimesed kahte ideoloogiliselt ja poliitiliselt erinevasse leeri (Kay 2011).

Paljud uurijad arvavad, et konspiratsiooniteooriate plahvatuslikule levikule on enamjaolt kaasa aidanud internet (Ballinger 2011, Suits 2012, Soukup 2008). Selle meediumi omapärad teevad võimalikuks retoorilised võtted, mis korvavad vandenõuteooriate epistemoloogilisi puudujääke ja loovad sobiva aluse nende levitamiseks (Soukup 2008). Oma töös võtan ma vandenõuteooriate seose internetiga Eesti kontekstis lähema vaatluse alla – uurin, kui palju muutub inimeste jaoks vandenõuteooriate usutavus neid veebist lugedes. Selleks olen läbi viinud eksperimendi, kus kaks gruppi samasugust konspiratoorset teksti loevad, eksperimentaalgrupp internetist ja kontrollgrupp paberilt.

Oma bakalaureusetöö kirjalikku osa alustan teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtadega. Esimeses peatükis seletan ma lahti vandenõuteooria mõiste ja vandenõuteooriate põhiideed, taotlused ja tagamaad ning selle, miks inimesed neid usuvad. Teises alapeatükis liigun vandenõuteooriate jaotuse juurde, kus liigitan vandenõuteooriad vastavalt nende olemusele ning üritan ka vaadelda, kuhu võiks vandenõuteooriate maastikul paigutada 9/11 teooriad. Kolmandas alapeatükis toon sisse interneti

konspiratsiooniteooriate võimendajana – seletan, mis on need interneti tehnilised ja kommunikatiivsed omadused, mis on aidanud kaasa vandenõuteooriate plahvatuslikule levikule ja miks usaldavad ja kasutavad inimesed sellise sisu levitamiseks interneti. Neljas teooria alapeatükk põhjendab, miks on 9/11 vandenõuteooriad olulised ja kuidas nad erinevad teistest konspiratsiooniteooriatest, olles nende „teerajajad“. Viiendas alapeatükis vaatlen konkreetsemalt Charles Soukupi digitaalse retoorika mudelit, mis on tihedalt seotud just interneti ja selle võimalustega.

Metodoloogia peatükis kirjeldan oma meetodit ning toon välja selle eelised ja puudused. Seejärel esitan tulemused ning nendega kaasas käivad tabelid. Järelduste osas esitlen põhilisi tulemusi ja vastan oma uurimisküsimustele. Diskussioonis seon oma tulemused ka laiemaga taustaga ning vaatan, mida saaks käesoleva bakalaureusetöö najal edasi uurida.

Soovin tänada oma juhendajat Mari-Liis Madissoni, kes oma tagasiside ja nõuannetega mu bakalaureusetöö koostamisel suureks abiks oli. Samuti tänan eksperimendis osalenuid, kes võtsid vaevaks oma aega minu jaoks pühendada.

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Mis on vandenõuteooria?

Kõige üldisemalt mõistetakse vandenõuteooriat kui ideed või ideede kogumit salajaste või vaenulike gruppide poolt mõjutatud ühiskonnast ja ajaloost (Suits 2012). Lähtudes konkreetsetest sündmustest, võib vandenõuteooriat defineerida kui arusaamist, et mõjukatel inimestel on olnud varjatud roll teatud sündmuste tekitamisel (Sunstein & Vermeule 2009). Enamasti on selliste ideede ja arusaamiste taga soov põhjendada inimkonna probleeme või abitut positsiooni võimulolijate suhtes (Eliason 1998: 157, Suits 2012 kaudu), samuti ka taotlus kirjeldada ja seletada kurjust (Barkun 2006: 3, Suits 2012 kaudu). Selliste taotluste ja seisukohtade tulemuseks on mõtlemine, mis defineerib maailma läbi selgelt piiritletud kurjuse ja headuse (Barkun: 5).

Vandenõuteooriate keskmeks on mõtlemisviis, et „miski pole nii, nagu tundub“ (Barkun 2003: 5). See tähendab, et isegi näiliselt süütud inimesed ja grupeeringud võivad kurja taga olla (Barkun 2003: 5). Seega käib vandenõuteooriatega kaasas pidev kahtlus ja paranoia (Hofstadter 1965). Vandenõuteooriatel on veel kaks kesket ideed, mis kahtlustamise ja paranoiaga seonduvad: miski ei toimu juhuslikult ja kõik on omavahel seotud (Barkun 2003: 5). Vandenõuteooriatel rajanev maailmavaade defineerib elukeskkonda läbi idee, et kõik toimub mingi plaani tulemusena ja kokkusattumusi ei eksisteeri (Barkun 2003: 5). Näiteks nägid vandenõuteoreetikud 9/11 terroriakti kui üht väikest sündmust suuremas perspektiivis – see oli Illuminati¹ plaan, et seada üles tervet maailma kontrolliv valitsus. Sarnaselt arvas ka tuntud vandenõuteoreetik David Icke, et George W. Bush ja Tony Blair teadsid kaksiktornide rünnakust enne selle toimumist (Barkun 2003: 5). Tihtilugu ongi vandenõuteooriates põhilised kurja toimepanijad valitsused ja juhid, näiteks on 9/11 vandenõuteooriate puhul tüüpiliseks kahtlusaluseks USA valitsus (Knight 2008). Seeläbi suurendavad vandenõuteooriad ka küünilisust ja usaldamatust valitsusorganite suhtes (Soukup 2008).

¹ 1 Siinkohal tähendab see Baieri Illuminatit, mis oli 1776. aastal asutatud vabamüürlaste organisatsioon. Grupp aeti laiali, kuid on tänaseni mitmete vandenõuteooriate järgi ikka veel tegutsemas. (Barkun 2003)

Vandenõu võib olla ka tõene (st ajaloos päriselt juhtunud), kuid vandenõuteooriateks jäävad nad sellegipoolest (Sunstein ja Vermeule 2009). Näiteks Watergate'i skandaal, kui selgus, et vabariiklased olidki demokraatide hotellituppa salvestusmasinad pannud. Seega võivad vandenõuteooriad olla nii tõesed kui ka valed.

1.2 Miks inimesed vandenõuteooriaid usuvad?

Mitmed uurijad seletavad vandenõuteooriate uskumist kui inimeste psühholoogiliste omaduste manifestatsiooni (Byford 2011). Näiteks Ted Goertzel leiab (1994), et konspiratoorne mõtlemine on seotud usaldamatusega. Kui inimene ei usalda võimuorganeid ja on neist võõrandunud, siis seletab ta nende tegusid läbi vandenõuteooriate (Goertzel 1994). Inimesel, kes tunneb autoriteetsete organite kõrval end abituna, aitavad vandenõuteooriad leida vastuseid või kinnitusi mõtteviisile, et tema probleemide põhjused pole ta enda tekitatud (Hofstadter 1965). Näiteks teooria juutide kontrolli all olevast pangandusest annaks lihtsa vastuse sellele, miks kellelgi majanduslikult halvasti läheb (Abalakina-Paap jt 1999). Vandenõuteooria on seega väljund, mis aitab oma probleemide põhjuste tagamaid seletada läbi väliste tegurite (Abalakina-Paap jt 1999).

Vandenõuteooriaid on ka agressiooni ja viha väljundiks (Abalakina-Paap jt 1999). Indiviidid, kes on mõtestanud maailma enda jaoks vaenulikuna, usuvad tihtipeale, et teised soovivad neile halba ja nad peavad ennast teiste eest kaitsma. See viha võib avalduda konspiratoorse mõtteviisina, et kellelgi on nende vastu vandenõu (Moscovici 1987, Abalakina-Paap jt 1999 kaudu). Selline mõtlemine aitab oma viha suunata konkreetsete institutsioonide, indiviidide või gruppide vastu (nt valitsus) (Abalakina-Paap jt 1999).

Sellised mõtteviisid on rohkem tõenäolised teatud sotsiaalsetes ja majanduslikes gruppides. Vähemusgrupid on vandenõuteooriate suhtes vastuvõtlikumad, sest nendel on tihtipeale vähem võimu kui enamusgruppidel (Abalakina-Paap jt 1999). Vähemused on võimuorganitest võõrandunud ja nende suhtes usalduse kaotanud, seega on vandenõuteooriad nende jaoks alternatiiviks, kuidas maailma mõtestada, vastandudes enamusgrupi seletustele (Abalakina-Paap jt 1999).

Samuti on vandenõuteooriatesse sukeldumine inimeste jaoks üks meelelahutuse vorme. Peter Knight (2002) kirjeldab meelelahutusliku vandenõuteooriate kultuuri esilekerkimist. Konspiratsiooniteooriad internetis pakuvad oma mängulisusega tarbijale mõnutunnet (Lindemann ja Renegar 2006, Soukup 2008 kaudu), sest tarbija jaoks on internetis vandenõuteooriate vahel navigeerimine ja seoste loomine nauditav tegevus (Soukup 2008). Vandenõuteooriad esitletakse tihti kui salajast infot, näiteks „midagi, mida ajalooramatutes ei ole“ – see paneb tarbija tundma ennast privilegeerituna (Mason 2002, Soukup 2008 kaudu). Mida salajasem ja pahaendelisem vandenõu on, seda rohkem privilegeeritumalt ennast inimene tunneb (Soukup 2008).

1.3 Internet vandenõuteooriate võimendajana

Mari Suitsu (2012) sõnul on meedial olnud suur roll vandenõuteooriate laias levikus, eriti tähtsaks peab ta vandenõuteooriate levikus interneti. Mari-Liis Madissoni (2012) väitel toimub tänapäeval vandenõuteooriate levitamine samuti peamiselt internetis. Dennis McQuail (2002, Ballinger 2011 kaudu) kirjutab, et iga uus kommunikatsioonitehnoloogia aitab meediasisu paremini toota ja levitada. Samamoodi on juhtunud ka internetiga – sellel meediumil on olnud paljude autorite arvates määrav roll vandenõuteooriate laias levikus ja omaksvõtus (vt Ballinger 2011, Suits 2012, Soukup 2008).

Interneti arengu ja populariseerimise puhul on oluline teise põlvkonna veebidisain nimega Veeb 2.0, mis võimaldab läbi interneti luua vähese vaevaga materjali ajaveebidesse, wikidesse ja sotsiaalmeediasse (Johnson 2014). Kuna pea kõigil on võimalus uut sisu luua, on muutunud ka autoriteetsete allikate määratlus – kui entsüklopeediat lugedes määrasid inimesed selle autori asjatundlikkust näiteks tema hariduse põhjal, siis nüüd saab igaüks (kellel on internetiühendus) ennast esitleda kui eksperti (Johnson 2014). Inimesed, kes on tõestanud foorumites oma pädevust ja asjatundlikkust, suudavad kiiresti foorumiliikmed arutlema panna (Ben-Ur, Mai ja Yang 2012).

Interneti puhul on seega tähtis selle globaalsus ning vaba keskkond, kuhu kõik saavad postitada (Suits 2012). Mari Suits (2012) märgib, et tänu nimetatud kahele aspektile on vandenõuteooriate auditoorium kasvanud globaalsetesse mõõtmetesse ning inimeste seas levib sarnaste uskumuste toel ka ühtekuuluvustunne. Internet pakub vandenõuteooriate kohta teavet ja ka aruteluplatsi, mis koondab ühiste huvidega inimesi (Suits 2012). Samuti pakuvad interneti tehnilised ja kommunikatiivsed

omadused võimaluse inimestele ise uut infot toota ning teistele jagada (Ballinger 2011). Televisioon nõuab näiteks videoklippide tootmiseks palju ressursse, internetti saab aga igäiks oma tehtud videoklippe üles riputada (Ballinger 2011). Seega koondab internet sarnaste vaadetega inimesed kommuunidesse, kus toimub info jagamine ja arutelu.

Vandenõuteooriate ja interneti suhte puhul peetakse oluliseks viimase interaktiivsust (vt Ballinger 2011, Soukup 2008). Dean Ballingeri (2011) järgi tähendab interaktiivsus inimeste võimalust aktiivseks sisutarbimiseks. Näiteks hüpertextide puhul on inimesel võimalik valida, mille peale ta klikib (Lister jt 2003: 21, Ballinger 2011 kaudu). Vana meedia puhul (filmid, raamatud, salvestatud muusika) saavad inimesed tarbida meediatekste ainult sellisel viisil, nagu meedialooja seda on ette näinud, uue meedia tehnilised võimalused lasevad aga inimestel olla aktiivsed ning muuta informatsiooni, mida nad tarvivad (Lister jt 2003: 20, Ballinger 2011 kaudu).

Interaktiivsusega seostub tugevalt hüpertextuaalsuse mõiste. Hüpertextuaalsus tähendab nende elementide omavahelist ühendust, mis moodustavad veebis informatsiooni organiseerituse (Ballinger 2011). Hüpertext on seega informatsiooni kogum väiksematest osakestest, mis viivad omakorda teiste osakesteni (Lister jt 2003, Ballinger 2011 kaudu). Hüpertextuaalse teksti hulk on põhimõtteliselt piiramatu ja samal ajal saab hüpertext koosneda verbaalsetest, visuaalsetest, akustilistest ja intersemiootilistest elementidest (Landow 2006: 2-3, Madisson 2012 kaudu). Kokkuvõttes loob see võrgu, kus on lõpmatuid võimalusi navigeerimiseks (Ballinger 2011).

Selleks et mõista arvutite ja interneti interaktiivsust, peab vaatlema ka multimeedia mõistet. Robert Tannenbaum (1998, Torop 2008 kaudu) kirjeldab multimeediat kui arvuti vahendatud interaktiivset esitlust, mis peab ühendama vähemalt kahte multimeedia põhikomponenti (st tekst, heli, liikumatu või liikuv pilt või animatsioon). 9/11 vandenõuteooriad võtnud omaks nii-öelda järgmise põlvkonna digitaalse meedia vahendid: need konspiratsiooniteooriaid propageerivad veebilehed on multimodaalsed: peale teksti on seal veel heliklippe, diagramme ja videoid (Soukup 2008).

Seega pakub internet inimestele vandenõuteooriate kohta suures koguses erineval kujul infot, mida tarbida, ja samal ajal lõputult võimalusi, kuidas infot konstrueerida. Interneti kasutajatel on samal ajal liiga palju ja liiga vähe informatsiooni – see teeb võimalikuks teoretiseerimise ja seoste loomise,

millesse omakorda põimitakse sisse aktuaalseid ja tänapäevaseid probleeme (Fine, Ellis 2010: 4, Suits 2012 kaudu).

Mari-Liis Madissoni (2012) sõnul usaldavad vandenõuteooriate loojad internetti sageli rohkem kui teisi meediumeid, kuna seal on nende uskumuste kohaselt vandenõulastel (ehk siis need, kes vandenõusid läbi viivad) vähem kontrolli info leviku üle. Need, kes usuvad vandenõuteooriatesse suhtuvad peavoolumeediasse negatiivselt – nad usuvad, et meediaettevõtteid kontrollivad vandenõudega seotud jõud nagu valitsus ja korporatsioonid (Ballinger 2011). Internet on aga nende meelest konspiratoorjõudude haardest vaba ning annab võimaluse jagada vabalt informatsiooni (Ballinger 2011). Internetis olev info tundub inimestele usaldusväärne (Suits 2012). Internetis esitlevad usaldusväärse välimusega veebileheküljed vandenõuteooriaid tihtipeale kui uudiseid (Suits 2012). Vandenõuteooriate esitlemine sellisel viisil muudab vastava info inimeste jaoks legitiimseks.

Tänu internetile on vandenõuteooriad muutunud inimeste argielu osaks (Suits 2012). See tähendab, et vandenõuteooriad ei ole enam midagi hirmutavat või ebatavalist, vaid viis, kuidas kiiresti muutuvat maailma seletada. Tunne, et inimene on ülemaailmse vandenõu ohver, on muutunud tavaliseks ellusuhtumiseks (Knight 2002, Suits 2012 kaudu).

On ka uurijaid, kes on interneti suhtes kriitilisemad. Näiteks väidab Steve Clarke (2008, Wood 2012 kaudu), et samamoodi nagu on internetis lihtne leida sündmustele vandenõuteoreetilisi seletusi, on ka lihtne neid ümber lükata. Selletõttu konstrueeritakse vandenõuteooriaid aina ebamäärasemalt – näiteks Loose Change'i puhul ei esitata konkreetseid vastuseid ega süüdistusi (Wood 2012). Ebamäärasus on üks viis, kuidas vandenõuteooriaid kriitika eest kaitsta (Wood 2012).

Sarnaselt ebamäärasusele on võimalik internetis tekitada suletud keskkondi, kuhu koonduvad sarnaste vaadetega inimesed (Wood 2012). Näiteks on foorumites ja blogides võimalik teiste arvamusi kustutada ja vandenõuteooriate vastu kriitilised kasutajad neid külastamast keelata (Wood 2012). Selle tõttu võib tekkida kajakambri efekt, kus sarnaste maailmavaadetega inimeste arvamus muutub aina ekstreemsemaks (Sunstein 2002, Wood 2012 kaudu). Sellistes keskkondades konstrueeritud vandenõuteooriad võivad olla aga nii ekstreemsed, et need pole väljaspool kajakambrit olevatele inimestele vastuvõetavad (Wood 2012).

1.4 9/11 vandenõuteooriad

Peter Knighti (2008) väitel ei saavutanud 9/11 vandenõuteooriad suurt populaarsust kuni 2004. aastani, mil hakati avalikkusele publitseerima 11. septembri kohta tehtud uuringuid. Selle tulemusena hakkasid levima ka veebilehed, blogid, artiklid, raamatud ja filmid, mis sisaldasid kõik spekulatsioone, et 9/11 oli USA valitsuse sisetöö (Knight 2008). *Mainstream*-filmidest rääkis sellest näiteks Michael Moore'i „Fahrenheit 9/11“, kuid kõige suurema haardega olid tasuta allalaetavad omatehtud filmid nagu „Painful Questions“, „In Plane Sight“ ja „Loose Change“. Kui George Bushi administratsioon hakkas läbikukkunud Iraagi sõja tulemusena populaarsust kaotama, moodustusid vandenõuteoreetikute grupid, mis koondusid nime „9/11 Truth Movement“ alla. Tuntud vandenõuteoreetikud nagu Alex Jones, Michael Ruppert ja Jim Marrs on korduvalt 9/11 kohta sõna võtnud, samuti akadeemikud Steven Jones ja James Fetzer.

Eestis propageerivad 9/11 vandenõuteooriaid veebilehed nagu Para-Web, Vanglaplaneet ja Telegram. Kõige populaarsemaks ja tuntumaks filmiks on „Ulmefilm“. Inimestest on paistnud silma Vanglaplaneedi omanik Peeter Proos (keda nimetati Telegrami konverentsil Eesti vandenõuteooriate isaks), ja „Ulmefilmi“ autor Hando Tõnumaa, kes on ka Telegrami juht.

1.4.1 9/11 vandenõuteooriate olulisus

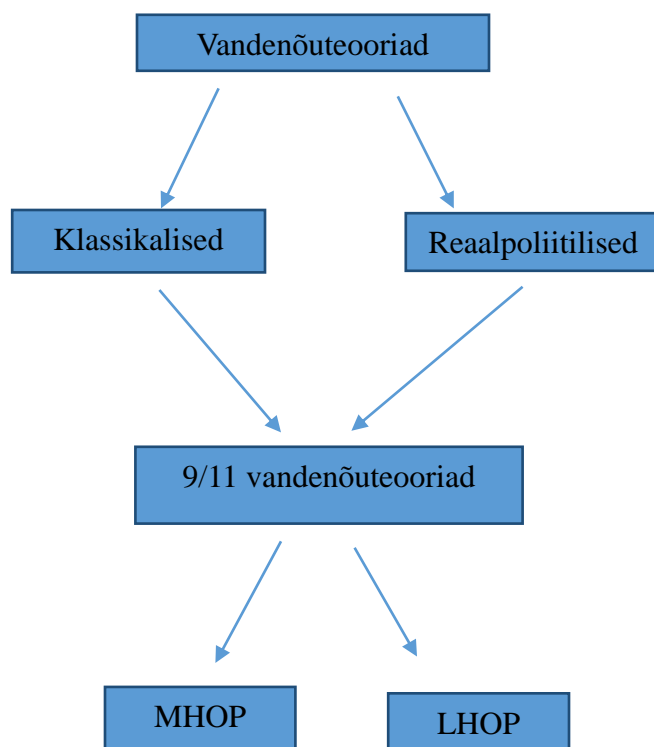
Charles Soukup (2008) märgib, et interneti märkimisväärne roll vandenõuteooriate levikus tuleb välja eriti tugevalt 9/11 teooriate suhtes. Vandenõuteooriate kohta, mis käsitlevad 11. septembril toimunud sündmuseid, on miljoneid hüperlinke (Sales 2006). Näiteks 2006. aasta mais oli film „Loose Change“ Google Videos saidil kõige populaarsem, kokku oli filmi vaadatud 10 miljonit korda (Sales 2006). Eestis on kõige populaarsemaks osutunud vandenõuteoreetilise sisuga „Ulmefilm“, mida on Telegrami (2015) andmetel vaadatud üle miljoni korra.

Soukup (2008) esitleb 9/11 vandenõuteooriaid kui n-ö vandenõuteooriate teerajajaid. 9/11 vandenõuteooriad erinevad Soukupi (2008) väitel teistest vandenõuteooriatest esiteks nende laia haarde poolest. Erinevalt näiteks tulnukatega seotud vandenõuteooriatest panustavad miljonid inimesed just 9/11 vandenõuteooriatesse. 2006. aasta küsitluse järgi arvas kolmandik ameeriklastest, et nende valitsus

oli kaksiktornide rünnakute taga või teadsid ta rünnakutest ette (Knight 2008). Michael Barkuni (2003: 4) järgi on vandenõuteooriate ümber koondunud subkultuur tõusnud päevavalgusesse just peale 9/11 terrorirünnaku toimumist. Kui keegi usub 9/11 vandenõuteooriatesse, siis on suur tõenäosus, et ta pooldab ka teisi vandenõuteooriaid (Douglas ja Wood 2013).

1.4.2 Vandenõuteooriate jaotus 9/11 teooriate näitel

Dean Ballinger (2011) jaotab vandenõuteooriad oma olemuselt kaheks: klassikalisteks ja reaalspoliitilisteks teooriateks. Klassikalisi mõtestab ta kui vandenõuteooriaid, mille uskumused pärinevad paremäärmuslikest ideoloogiatest või kultususkumustest. Klassikaliste vandenõuteooriate alla käib enamik vandenõuteooriaid, mis inimestele tüüpiliselt selle sõna definitsiooni järgi pähe tulevad, näiteks fundamentalistlikud, natsionalistlikud ja *New Age* teooriad (Ballinger 2011). Reaalspoliitilised vandenõuteooriad ei lähtu Ballingeri (2011) sõnul ekstreemsetest ja fantastilistest seletustest. Nende vandenõudeteooriate kohaselt on vandenõude läbiviijad päriselt maailmas eksisteerivad jõud (Ballinger 2011). Siia alla käivad ka päriselt juhtunud vandenõud, näiteks ka teatud 9/11 vandenõuteooriad, mis toovad välja, et 9/11 oli USA valitsusele ettekäändeks, et minna Afganistani ja hiljem ka Iraaki sõdima. Ballinger (2011) toob välja, et 9/11 vandenõuteooriaid esineb siiski mõlemast kategooriast ja nii vasak- kui ka paremäärmuslikest ideoloogiatest.

Joonis 1: vandenõuteooriate jaotus

Kuna 9/11 vandenõuteooriateooriatel on samuti palju erinevaid variante, pean vajalikuks ka neid kategoriseerida. Peter Knight (2008) jaotab 9/11 vandenõuteooriad kaheks: LHOP (*letting it happen on purpose*) ja MHOP (*making it happen on purpose*). Esimene tähendab seega seda, et mingi konspiratoorne jõud on lasknud millelgi kurjal juhtuda, näiteks 9/11 puhul teadis USA presidendi George Bushi administratsioon terrorirünnakutest ette, kuid ei võtnud nende ära hoidmiseks midagi ette. Teine võtab aga oma seletuses ekstreemsema suuna: konspiratoorne jõud on midagi eraldi selleks teinud, et midagi kurja juhtuks – näiteks 9/11 puhul oli Bushi administratsioon konkreetselt rünnakute taga.

1.4.3 9/11 vandenõuteooriate digitaalne retoorika

Konspiratsiooniteooriate narratiivid on kergelt ümberlükatavad, kuna need on vähetõenäolised ja ebatäpsed (Soukup 2008). Vandenõuteooriaid iseloomustab infokildude, tegelaste, sündmuste ja „faktide“ pealiskaudne ühendamine, et teha mingi suurem järeldus (Soukup 2008). Selliste omadustega saavutavad vandenõuteooriad aga oma kõige suurema potentsiaali just internetis (Soukup 2008).

Steve Clarke (2002) arvab, et kuna vandenõuteooriaid on internetis lihtne ja kiire ka ümber lükata, siis koostatakse vandenõuteooriad nii, et need oleks võimalikult ebamäärased. Vandenõuteooriate kohta infot otsides ei leia pea kunagi terviklikku pilti, vaid pigem infokilde, mida erinevatelt veebilehtedelt tarbida saab (Suits 2012). Charles Soukup (2008) märgib, et hüpertekst on avatud iseloomuga, mis võimaldab inimesel ise informatsioonitükkidest selle tähendus kokku panna. Seega pakub internet inimesele ainult fragmente, informatsiooni kokku panemine jääb inimese enda teha. 9/11 vandenõuteooriate näitel kirjeldab Soukup (2008), et vandenõuteooriaid levitavad veebilehed ei paku ühest kindlat „õiget“ vastust, vaid pigem mitu võimalikku lahendust. Seega jääb inimese enda otsustada, mis on tema versioon juhtunust. Võib öelda, et vandenõuteooriaid internetis iseloomustab kollaažilikkus (Suits 2012). Näiteks on 911Truth veebisaidil ressursside peatüki all flaier, millel seisab lause „vaata järgnevaid linke ja tee omad järeldused“ (Soukup 2008). Samamoodi on vandenõuteooriate retoorikas tavaline see, et inimesed ei paku alternatiivseid vastuseid, vaid seda, et 9/11 ametlik versioon ei vasta tõele (Douglas ja Wood 2013). Seega pakub Soukup välja, et interneti hüpertekstuaalsus ja avatud iseloom on aidanud kaasa 9/11 teooriate plahvatuslikule levikule.

Interneti avatud iseloomuga seostub ka Soukupi (2008) kirjeldus sellest, kuidas inimesed seda killustunud ja otseste vastusteta infot koostavad. Selleks kasutab ta sõna brikolaaž, mis tähendab De Certeau järgi (1984, Soukup 2008 kaudu) seda, et kättesaadava materjaliga saab teha lõputult uusi asju. Oliver Laas (2011) nimetab brikolaaži kunstiloomingu aspektiks, mida nüüdistehnoloogia võimaldab: brikolöör kasutab oma info kokku panemiseks materjali, mida on varem juba kasutatud ning saab ka uuesti kasutada. Sarnaselt talitavad ka 9/11 vandenõuteooriate loojad, kes toodavad neile parasjagu kätte sattuvast infost pidevalt uut materjali (Soukup 2008). Hüpermeedia omadused aga võimaldavad luua uut sisu materjalist, mis on fundamentaalselt erinev, ja seega ületada kõikvõimalikke klassikalisi žanripiire (Landow 2006: 60, Madisson 2012 kaudu). Ühes tekstis võib olla nii ametlikku materjali (nt

riigiasutuste kodulehed) kui ka vähemametlikku (ajaveebid ja sotsiaalmeedia postitused), samuti kunsti- või tarbetekste ning individuaalset või kollektiivset loomingut (Madisson 2012).

Kolmandaks pakub Charles Soukup (2008) välja, et vandenõuteooriate loomisel, vastuvõtmisel ja põhjendamisel lähenevad inimesed nendele pigem mänguliselt. Nagu kirjutatud, võimaldab internet nende tegevuste puhul luua lõputult seoseid ja tähendusi. Siinkohal pole aga vandenõuteooriasse panustava inimese jaoks enam oluline vandenõuteooria usutavus, vaid nauding, mille ta seoste ja tähenduste loomisest saab. Peter Knight (2002) kirjeldab eneseteadliku, meelelahutusliku ja enesekeskse vandenõuteooriate kultuuri esilekerkimist. Seega kuhjavad inimesed kokku tihtipeale ka omavahel vastuolus olevaid tõendeid, kuid nauding tuleb vaid sellest, et neid tõendeid on niivõrd palju kokku viidud (Soukup 2008).

1.5 Uurimisküsimused

Käesoleva seminaritöö eesmärgiks on vaadelda 11. septembri 2001. a juhtunud sündmuste vandenõuteooriate usutavuse muutust kahe erineva meediumi läbi. Hüpoteesiks on see, et interneti vahendusel loodud vandenõuteooriad on võrreldes paberilt loetud teooriatega usutavamad. Selle välja selgitamiseks olen sõnastanud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas internetis loodud vandenõuteooriad vandenõusse uskumist mõjutavad?
2. Kuidas trükitud vandenõuteooriad vandenõusse uskumist mõjutavad?

2. Metodoloogia

2.1 Uurimismeetod

Oma bakalaureusetöö empiirilise materjali kogumiseks viisin läbi laboratoorse eksperimendi. Eksperimendi eesmärk on kontrollida hüpoteese põhjuslike seoste kohta (Vihalemm 2014). Selle põhialuseks on uurijapoolne tegurite muutmine ja manipuleerimine (Cohen jt 2000: 211). Uurija muudab sõltumatuid muutujaid ja vaatab, millist mõju avaldab see sõltuvatele muutujatele (Cohen jt 2000: 211) – selleks jaotatakse uuritavad kontrollgruppi ja eksperimentaalgruppi. Eksperimentaalgrupis viiakse sisse sõltumatu muutuja, kontrollgrupis aga mitte (Cohen jt 2000: 211).

Et oma püstitatud hüpoteesi kontrollida, jaotasin 20 inimest kahte gruppi: kontroll- ja eksperimentaalgruppi. Kontrollgrupis olevad inimesed lugesid vandenõuteoreetilist teksti paberilt ning eksperimentaalgrupis arvutist sama teksti veebilehelt. See tähendab, et sisse viidud sõltumatu muutuja on interneti võimaluste kasutamine tekstide lugemiseks. Uuritav sõltuv muutuja oli inimeste hinnang vandenõuteooria ja ametliku versiooni usutavusele, mida kontrollisin enne ja pärast tekstide lugemist.

Eksperimendis kasutasin tekstist veebilehe Vanglaplaneet artiklit „New Yorgi terrorirünnakud“. Kuna tekst on eestikeelne (v.a inglisekeelsed videod), annab see kõigile lugejatele võrdsed võimalused sisu mõistmiseks, kuna minu vastajate emakeeleks on eesti keel. Valisin Vanglaplaneedi artikli aga peamiselt selle pärast, et tekst on interaktiivne, hüpertekstuaalne ja multimodaalne – kokku on tekstis 16 lingitud videot ja 17 pilti. Samuti on Vanglaplaneet, sarnaselt näiteks 911Truth.org’iga lahtise iseloomuga ja esitleb ennast kui vandenõuteooriate alguspunkti, kust edasi liikuda ja uurida. Selle ilmestamiseks lõi Vanglaplaneedi artiklist: „Järgnevat infot ei pea võtma tõena! See on lihtsalt informatsioon. Selle vastuvõtmine ei ole kohustuslik. Mis on tõde, jääb teie otsustada.“ Vanglaplaneet on eestikeelne paralleel teooria peatükis kirjeldatud vandenõuteoreetilistele lehekülgedele, kus leidub nii interaktiivsust, hüpertekstuaalsust kui ka multimodaalsust.

Et hoida ära muude tegurite muutumist, kasutasin sama teksti mõlema grupi peal. Kümme inimest lugesid teksti arvutist, see tähendab, et neil oli võimalik vaadata videoid, klikkida välistele linkidele,

ehk navigeerida ka põhitekstist välja. Teised kümme lugesid identset teksti paberilt, seega puudusid neil eelnimetatud võimalused. Samas jätsin sisse aga pildid, kuna neile oli tekstis palju viidatud.

Enne ja pärast tekstide lugemist viisin läbi lühikese küsitluse, et kontrollida sõltuvaid muutujaid. Selleks palusin inimestel hinnata vandenõuteooria ja ametliku versiooni usutavust kümneballisüsteemis, kus 1 tähendab täielikult mitteusutavat ja 10 täielikult usutavat. Väited, mida palusin hinnata, olid järgmised: „11. septembril 2001 toimunud sündmuste puhul oli tegu terrorirünnakuga, mil al-Qaeda terroristid kaaperdasid reisilennukid ja sõitsid Maailma Kaubanduskeskuse tornidesse sisse,“ ja „11. septembril 2001 toimunud sündmuste puhul oli tegu USA valitsuse sisetööga, kaksiktornid New Yorkis kukkusid kontrollitud õhkamise tagajärjel.“

2.2 Eksperimendi valim ja käik

Bakalaureusetöö eksperimendi jaoks osalejate leidmiseks kasutasin lumepallivalimit. Lumepallivalimis leiab uurija esimesed sobivad inimesed, kes juhatavad järgmiste uuritavate juurde (Rämmer 2014). Seda kasutasin laboratoorse eksperimendi iseärasuste tõttu, ehk eksperimendis osalejad pidid olema samal ajal samas kohas. See tähendab, et valimi koostamisel arvestasin eelkõige nende elukohaga – uurisin kõigepealt oma Tartu tuttavatelt, kes saaks eksperimendis osaleda. Palusin ka kõigil tuttavatel suunata mind edasi omakorda nende sõprade juurde, kes elavad Tartus.

Valimi moodustamisel püüdsin luua üldpopulatsiooni representeerivat valimit, et saada interneti mõjust võimalikult lai pilt. Samas oli see ehk liiga ambitsioonikas ettevõtmine, kuna lõpuks jäid valimis ülekaalu siiski 20–22 aastased tudengid ning teistest vanusegruppidest oli osalejaid vähe. Sellegipoolest andis selline põhimõte võimaluse mulle vaadata ka mõnevõrra vanemate inimeste mõttemaailma, kuigi eriti põhjalikke järeldusi nii teha ei saa.

Eksperimendis osales 20 inimest. Arvan, et pilootuuringuks on see piisav. Pilootuuring on vajalik enne suuremamahulise uuringu läbiviimist (Elmes jt 2003: 15). See on eelkõige testimiseks ning vigade leidmiseks ja nendest arusaamiseks (Elmes jt 2003: 15).

Eksperimendis osalejate keskmine vanus oli 22,2. Sellest vanemaid inimesi oli valimis kuus, kõige vanem nendest 41-aastane. Ülejäänud osalejad jäid vahemikku 18–22. 14-l osalejal oli kõrgeim lõpetatud haridustase kesk- või keskeriharidus. 4 inimest omas kõrgharidust ja 2 inimest põhiharidust või alla selle. Eksperimendis osales 8 meest ja 12 naist.

Eksperiment toimus 12. aprillil 2016 kell 18:00 Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi hoone arvutiklassis. Iga laua taha panin istuma ühe paberilt ja ühe arvutist lugeja. Osalejad panin istuma järjest, kohale jõudmise järjekorras. See tähendab, et kontrollgruppi ja eksperimentaalgruppi jagamine toimus randoomselt. Randomisatsioon suurendab gruppide samaväärsust – potentsiaalselt eksperimenti mõjutavad omadused jaotuvad gruppide vahel ära (Cohen jt 2000: 213).

Peale osalejate saabumist lugesin ette juhised ja andsin loa alustada küsitlusele vastamisega ning tekstide lugemisega. Ajalimiidiks oli 20 minutit, seega oli kõigil täpselt sama palju aega tekstide lugemiseks ja küsimustele vastamiseks. Kui küsimustele oli osalejal vastatud, võis ka varem lahkuda.

2.3 Meetodi kriitika

Eksperiment võimaldab uurida tekstide vastuvõttu ja mõju (Vihalemm 2014). Sellega tegelen ka käesolevas töös, seega hindan antud meetodit sobivaks. Näiteks ei piisaks siinkohal puhtalt küsitlusest, sest siis ei saaks uurida sõltumatu muutuja töötamist ning inimeste vastuste erinevust enne ja pärast selle sisseviimist. Samuti annab eksperiment mulle võimaluse läbi viia oma uuring laboratoorselt. Laboratoorne eksperiment eeldab, et kõik muud mõjutegurid peale sõltumatu muutuja jäävad samaks, samuti on eksperimendis osalevad grupid samas seisundis (Vihalemm 2014).

Olgugi, et pean eksperimenti oma hüpoteesi uurimiseks kõige mõttekamaks, on sellel ka mõned kitsaskohad. Enamjaolt peetakse ohukohaks välist valiidsust, eriti just laboratoorse eksperimendi puhul (Vihalemm 2014). See tähendab küsimust, et kas laboris saavutatud tulemusi saab üldistada ka päris maailma olukordade puhul (Elmes, Kantowitz ja Roediger 2003). Selleks on oluline jälgida näiteks osalejate esinduslikkust (Elmes jt 2003). Näiteks ei saa puhtalt tudengite peal eksperimenteerimisest teha järeldusi terve ühiskonna kohta, vaid ainult tudengite kohta. Selle vältimiseks püüdsin ka enda

valimit laiendada, et oleks peale 20–22 aastaste tudengite ka muu hariduse ja vanusega inimesi. Samuti on oluline piirang valimi väike suurus, mis jällegi, ei võimalda mul üldisemaid järeldusi teha.

Teine ohukoht eksperimendis on inimeste reaktiivsus (Elmer jt 2003). See tähendab, et inimese jaoks võib juba teadmine, et ta osaleb eksperimendis, muuta tema vastuseid. Inimene võib tunda, et temalt oodatakse eksperimendis teatud vastuseid ja seega vastab ta nende ootuste järgi, mitte enda tunnete kohaselt (Elmer jt 2003). Näiteks kui osaleja teab uurija hüpoteesi, siis on võimalik, et ta üritab vastata nii, et tema vastused hüpoteesi kinnitaksid. Mina püüdsin seda minimeerida, andes osalejatele võimalikult vähe infot eksperimendi teema kohta. See tähendab, et inimesed teadsid, et nad osalesid eksperimendis, aga hüpoteesi ma kellelegi ei avaldanud.

Samuti arvan, et laboratoorne eksperiment ei taga loomulikkust. Kui osalejad mõistavad, et nad osalevad eksperimendis, siis nad võivad vastata teistmoodi, võrreldes situatsiooniga, kui nad seda ei tea (Cohen jt 2000: 126). Minu uurimistöö puhul tähendab see seda, et inimesed ei vaata vandenõuteooriaid oma kodus, oma arvutist. Arvan, et miinuskohaks võib laboratoorse eksperimendi puhul olla meelelahutusfunktsiooni puudumine. Kui inimesed loevad oma kodus ja oma arvutis vandenõuteooriaid, siis lähenevad nad sellele ilmselt mängulisemalt, kui võõras kohas internetis liigeldes. See tähendab, et ilmselt on loomulikus eksperimendis nende teekond internetis mõnevõrra erinev ja kindlasti ka vabam – inimesed julgevad klikkida rohkematele linkidele ja tarbida suuremas koguses infot. Seega ei pruugi minu töös leitavad tulemused rakenduda loomulikkus keskkonnas.

Laboratoorne eksperiment tagab aga suurema sisemise valiidsuse (Vihalemm 2014). Sisemine valiidsus tähendab muude mõjutegurite välistamist, mis võiks potentsiaalselt eksperimendi tulemusi mõjutada (Trochim 2006). See omakorda tähendab tõestust, et just sõltumatu muutuja viis eksperimendis tulemusteni, mitte muud välised tegurid (Trochim 2006).

Minu töö puhul on laboratoorne eksperiment hea, sest ma saan hoida väliseid mõjutegureid osalejate hulgas samasugustena. See tähendab, et kõik tegelevad korraga sama asjaga. Seega ei vaata keegi samal ajal arvutist muid asju ja fookuseerivad vaid konkreetsele teemale, mis omakorda tagab suurema sisemise valiidsuse. Samuti on laboratoorne eksperiment antud olukorras hulga teostatavam, sest minu töö aluseks on paberilt ja internetist lugemise võrdlus. Loomulikus eksperimendis on väga raske garanteerida, et osaleja teksti ikka välja prindiks ja selle ka läbi loeks. Samuti on laboratoorses

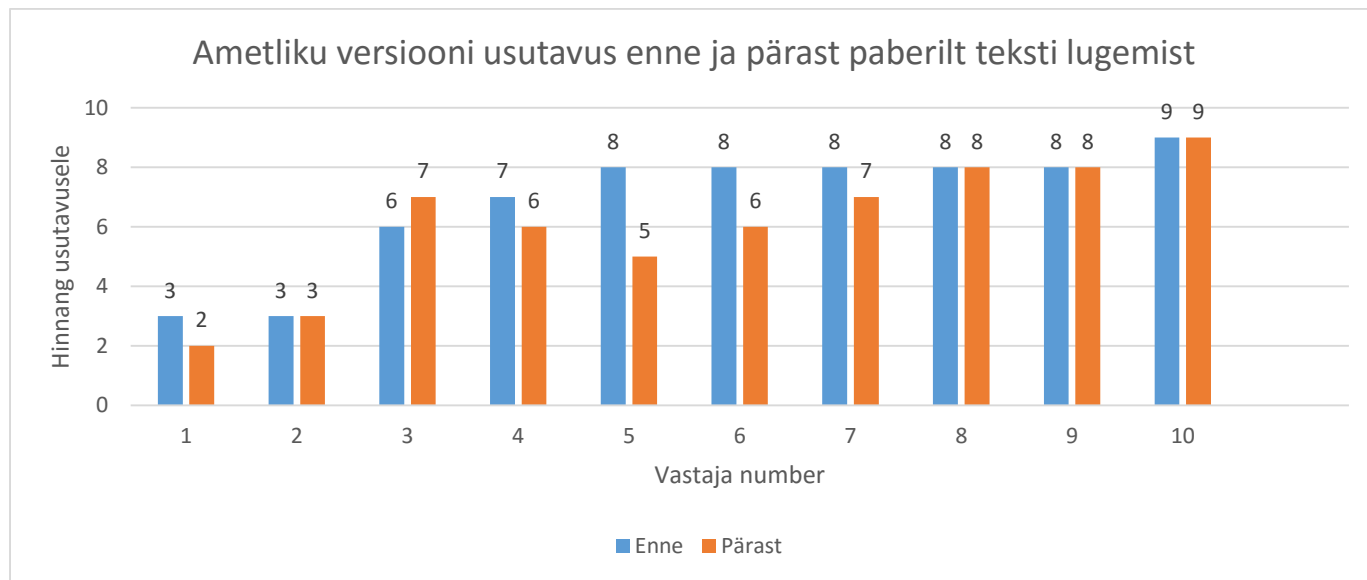
eksperimentis inimestel teatud surve ülesanne korralikult läbi teha. Kodus ilmselt täidetakse eksperimenti nõudeid vabamalt ja seega ka lohakamalt.

Minu eksperimenti ülesehituses jäävad kontrolli alt välja ka inimeste eelsoodumused ja nende kontrollimine. Näiteks ei teadnud ma enne eksperimenti inimeste vandenõuteoreetiliste uskumuste kohta midagi. See oleks eeldanud, et ma küsiks osalejatelt nende uskumuste kohta enne eksperimenti algust ja moodustanud oma valimi näiteks ainult nende inimeste põhjal, kes vandenõuteooriaid tugevalt usuvad. Siinkohal tulevad aga mängu jällegi laboratoorse eksperimenti piirangud – pole just kerge leida 20 sarnaste vaadetega inimest ja need ühte kohta organiseerida. Samas arvan ma, et selline valimi moodustamine poleks eriti mu tulemusi muutnud, sest nagu tulemustest näha, ei ole vandenõuteooriate uskujate ja mitteuskujate muutustes läbivaid mustreid.

Lisaks on ka muud tegurid, mis võivad inimeste reaktiivsust muuta. Peale vanuse ja haridustaseme on vandenõuteooriatega tegelevates teoreetilistes lähtekohtades ka spetsiifilisemaid tegureid, näiteks elatustase ja sotsiaalne kuuluvus (Abalakina-Paap jt 2009). Selliste tegurite uurimine läheks aga üsna kirjuks ning ehk on ka osalejatel endil selliste asjade hindamine keerukas. Samuti poleks valimi moodustamine nende tegurite alusel kuigi mõttekas, sest nii kindlate eelsoodumustega inimeste leidmine on väga raske, eriti laboratoorse eksperimenti puhul.

3. Tulemused

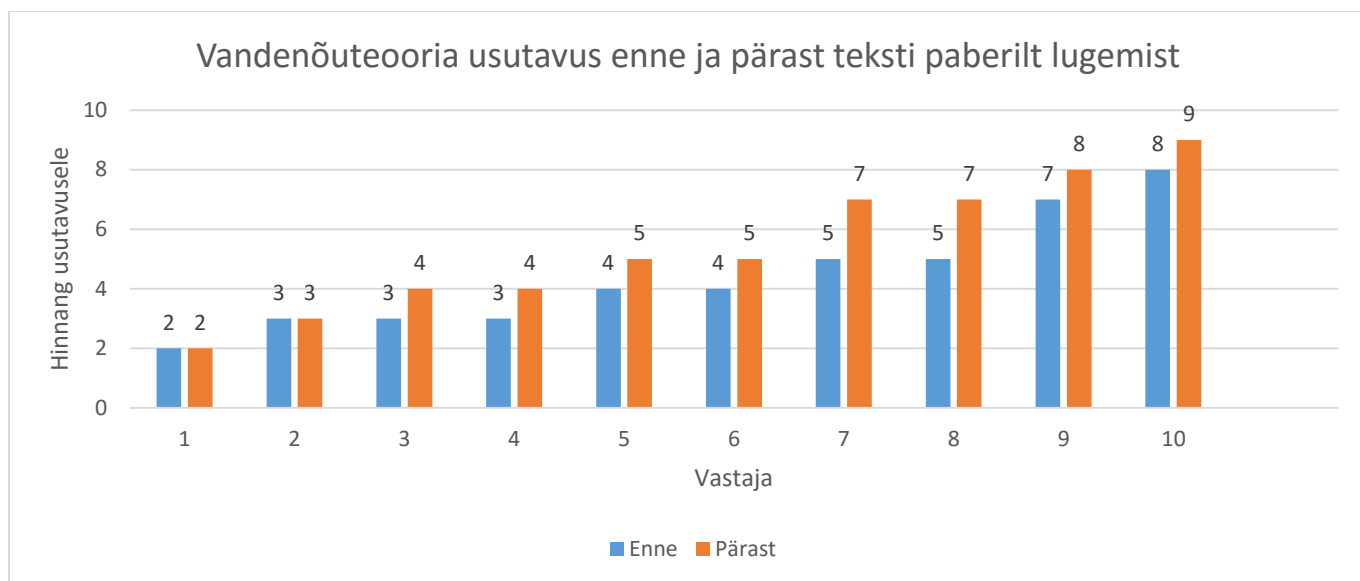
3.1 Teooriate usutavus paberilt lugedes

Joonis 2: ametliku versiooni usutavus enne ja pärast paberilt teksti lugemist

Joonis 2 näitab inimeste hinnangut 11. septembri sündmuste ametliku versiooni usutavusele nii enne kui ka pärast teksti lugemist. Nagu jooniselt näha, pidas enamik inimesi enne lugemist ametlikke sündmusi pigem usutavaks – 8 inimest hindas seda väidet kümnepallisüsteemis üle viie palli. Kaks inimest pidasid eelmainitud teooriat rohkem ebausutavaks, hinnates väidet kolme palliga. Keskmine hinnang antud teooriale oli enne teksti lugemist 6,8 palli.

Jooniselt 2 näeb, et paberilt teksti läbi lugemine muutis kokku kuue inimese hinnangut – viis inimest hindas ametlikku versiooni varasemast vähem usutavamaks ja üks inimene 1 palli võrra usutavamaks. Usutavus kõikus neljal inimesel 1 palli, ühel inimesel 2 palli ja ühel inimesel 3 palli võrra. Neli inimest ei muutnud oma arvamust antud teooria suhtes. Keskmine usutavus oli peale tekstiga tutvumist langenud 0,7 võrra 6,1 pallile.

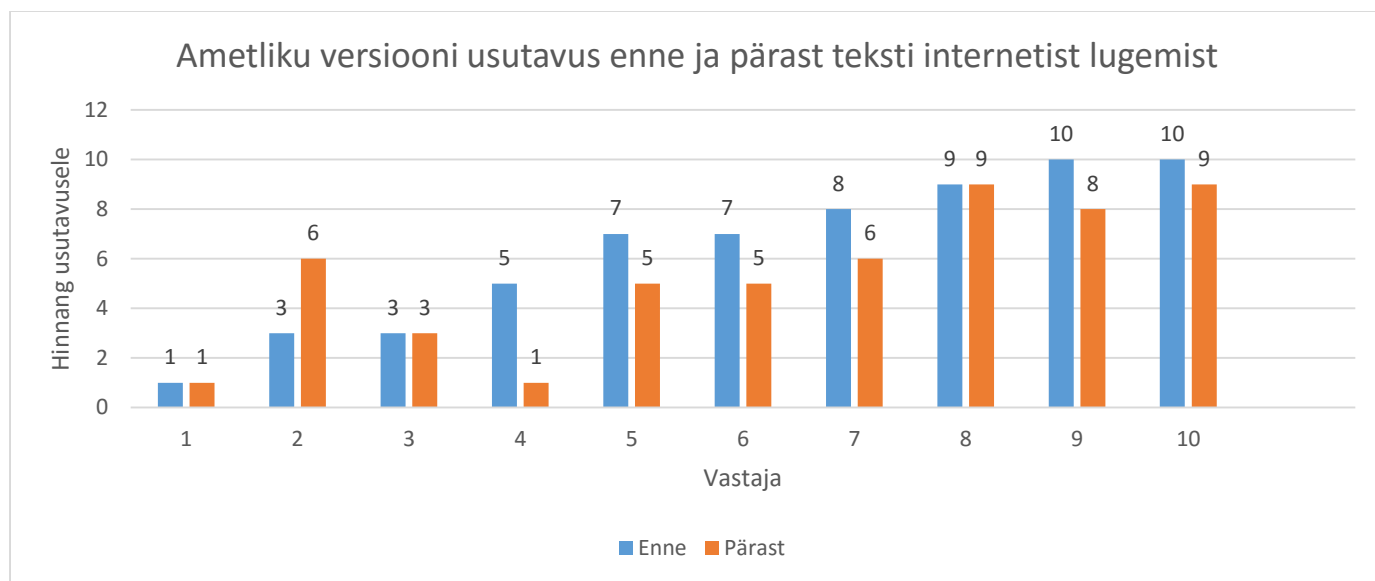

Joonis 3: vandenõuteooria usutavus enne ja pärast teksti lugemist

Jooniselt 3 näeb osalejate hinnangut vandenõuteooria usutavusele enne ja pärast teksti läbitöötamist. Peegelpildis ametliku teooria usutavusele, oli vandenõuteooria enne tekstide lugemist enamike jaoks pigem ebausutav – kaheksa inimest hindas selle usutavust alla kuue palli. Samas ei olnud paljudel vandenõuteooria suhtes väga tugevat arvamust. Kui ametlikku versiooni peeti enamike inimeste poolt üle 8 palli usutavaks ja keegi ei hinnanud seda alla 2 palli, siis vandenõuteooria usutavust hindasid kaheksa inimest 3-7 palliga ning ainult kaks inimest vastavalt 2 ja 8 palliga. Keskmine usutavus vandenõuteoorial oli enne teksti lugemist 4,4 palli.

Peale sõltumatu muutuja sisseviimist muutus arvamus antud teooriast kaheksal inimesel, kellest kõik pidasid vandenõuteooriat usutavamaks. Jooniselt 3 näeb, et mida neutraalsemat hinnangut inimene vandenõuteooria suhtes varem omas, seda rohkem muutus ta arvamus peale teksti läbi lugemist. Samas jäid ka selle teooria puhul muutused üsna väikeseks ja üle kahe palli kellegi hinnang ei kõikunud. Keskmine hinnang vandenõuteooria usutavusele oli peale teksti lugemist 5,4 palli.

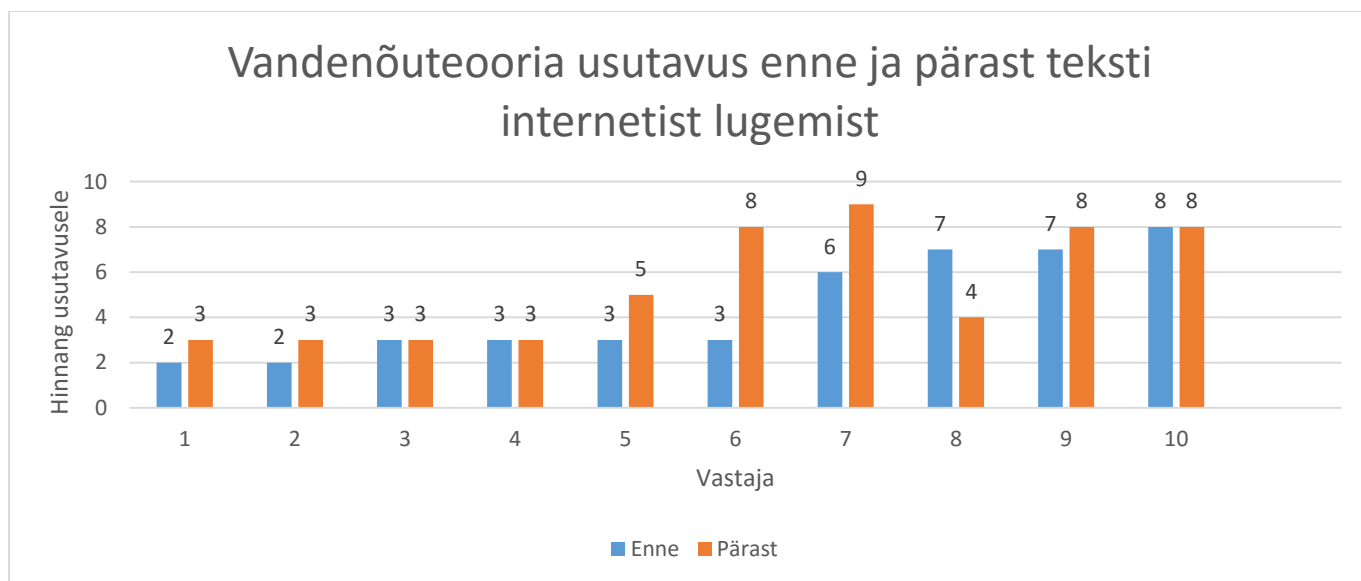
3.2 Teooriate usutavus internetist lugedes

Joonis 4: ametliku versiooni usutavus enne ja pärast teksti internetist lugemist

Joonis 4 kirjeldab vastajate hinnanguid ametliku versiooni usutavusele enne ja pärast tekstide internetist lugemist. Jooniselt näeb, et võrreldes paberitelt lugenutega oli interneti grupis rohkem ametlikes sündmustes kahtlevaid inimesi. Samas omas mitu inimest selle suhtes ka väga tugevat arvamust ja vastuseid oli mõlemast spektrist, näiteks hindas üks inimene ametliku versiooni usutavust 1 palliga ja kaks inimest 10 palliga. Keskmine hinnang ametliku versiooni usutavusele oli selles grupis 6,3 palli.

Peale tekstiga tutvumist muutis oma arvamust seitse inimest, kellest kuus pidasid seda teooriat varasemast vähem usutavamaks. Tähelepanuväärselt muutis üks inimene oma arvamust hoopis teistpidi ja pidas peale vandenõuteoreetilise teksti lugemist ametlikku teooriat 3 palli võrra usutavamaks. Üks inimene muutis oma arvamust 1 palli, neli inimest 2 palli ja üks inimene 4 palli võrra. Keskmine hinnang peale tekstiga tutvumist oli 5,3 palli.

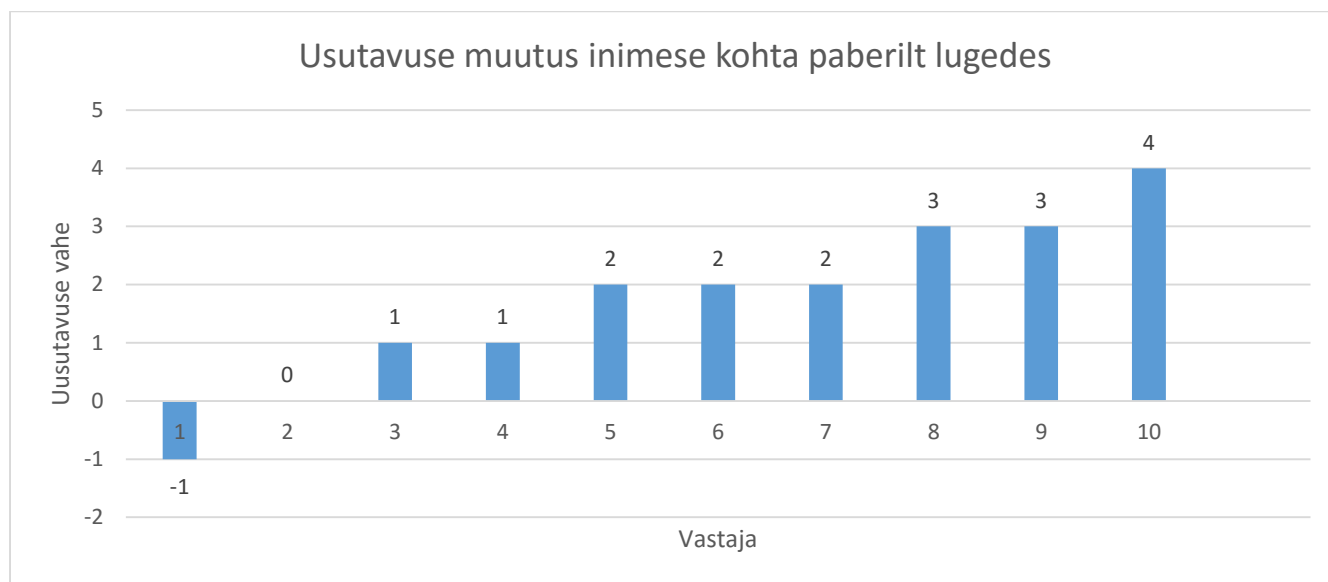

Joonis 5: vandenõuteooria usutavus enne ja pärast teksti internetist lugemine

Jooniselt 5 on näha, et ka selle grupis olid inimesed konspiratsiooniteooria suhtes pigem skeptilised. Kuus vastajat hindasid selle teooria usutavust enne tekstiga tutvumist alla nelja palli. Keskmine usutavus vandenõuteooria suhtes oli eksperimendi alguses 4,4 palli

Vastused muutusid peale muutuja sisseviimist seitsmel inimesel, nendest kolmel 1 palli võrra, ühel 2 palli võrra, kahel 3 palli võrra ja ühel inimesel 5 palli võrra. Nagu ka eelmises grupis, kõikusid vastused rohkem neutraalset hoiakut omavatel inimesel. Keskmine usutavus oli peale teksti lugemist tõusnud 5,4 pallini.

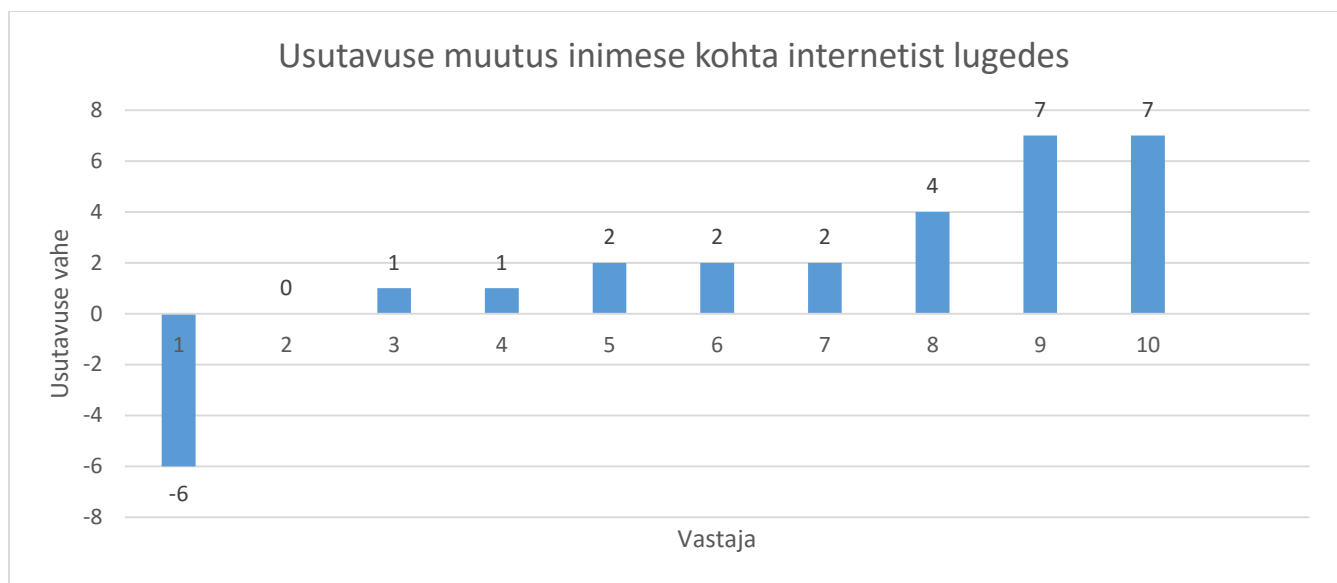
3.3 Usutavuse vahe mõlema grupi lõikes

Joonis 6: usutavuse muutus inimese kohta paberilt lugedes

Joonisel 6 võtan kokku mõlema teooria usutavuse hinnangu muutuse paberilt lugenud inimeste kohta. Antud numברי arvutamisel lähtusin osaleja usutavuse muutusest vandenõuteooria poole ja ametlikust versioonist eemale. See tähendab, et kui osaleja hindas peale teksti lugemist vandenõuteooriat 2 palli võrra usutavamaks ja ametlikku versiooni 1 palli võrra vähem usutavamaks, siis on vahe 3. Kui inimene hindas vandenõuteooriat vähem usutavamaks või ametlikku teooriat usutavamaks, siis saab ta kirja vastavalt oma hinnangu muutumisele miinuspunktid.

Joonisel 6 on näha, et hinnangud muutusid kõigil peale ühe osalenu. Ühel inimesel muutus arvamus vastupidi, st ametlike sündmuste poolt. Kõigil osalejatel jäi usutavuse hinnangu vahe siiski alla viie. Keskmine muutus inimese kohta oli 1,7. Kui arvutada absoluutset muutust, ehk arvamuse kõikumist mõlemale poole positiivselt, siis on keskmine 1,9.

Joonis 7: usutavuse muutus inimese kohta internetist lugedes

Joonis 7 näitab inimeste hinnangu vahet enne ja pärast teksti internetist lugemist. Sarnaselt paberilt lugenutega muutus ka selles grupis arvamus üheksal inimesel, kellest üks pidas vandenõuteooriat varasemast vähem usutavamaks ja ametlikku versiooni usutavamaks. Võrreldes kontrollgrupiga olid aga siin hinnangu muutused mõlemas spektris ekstreemsemad. Kui kontrollgrupis oli suurim hinnangute vahe 4, siis internetist lugenute seas muutus kahe inimese arvamus 7 võrra ja ühe osaleja arvamus 6 võrra. Keskmise muutus vandenõuteooria poole ja/või ametliku teooria vastu oli inimese kohta 1,9. Kui arvutada absoluutset muutust ehk arvamuse kõikumist mõlemale poole positiivselt, on keskmine 3,2.

Selleks et tulemustest saaks täielikumat pilti, arvutasin välja ka mõlema grupi standardhälbed. Kontrollgrupi standardhälve oli 1,6 ja eksperimentaalgrupil 2,24. See näitab, et eksperimentaalgrupis oli rohkem ekstreemsemaid (st keskmisest muutusest kõrvalekalduvaid) hinnangumuutusi kui kontrollgrupis.

4. Järeldused

Kuigi töö põhjal on raske järeldada, et kes usub vandenõuteooriaid ja kes mitte (kuna skaala on ühest kümneni, mitte jah/ei vastustega), leidis huvitavaid tulemusi siiski juba töö algfaasist. Kui paluti inimestel hinnata 11. septembril 2001. aastal toimunud sündmuste ametlikku versiooni ja vandenõuteooriat, siis selgus, et kummagi jaoks polnud inimestel ülekaalukat usku. Eksperimendis osalenud 20 inimest uskusid siiski rohkem esimest versiooni – kümnepallisüsteemis anti keskmiselt sellele 6,55 palli. Hinnang vandenõuteooria usutavusele oli keskmiselt 4,4 palli. Kuna mõlemad arvud ei ole skaala keskpaigast just kaugel, võib järeldada, et tänase päevani on inimestel kahtlusi, mis tegelikult pea 15 aastat tagasi juhtus.

Samuti oli üllatav fakt, et pea kõigi inimeste arvamused teooriatest muutusid peale tekstide lugemist. Eksperimendist osalenute hulgast jäid mõlemad hinnangud täpselt samaks vaid kahel inimesel. Kahe grupi peale oli keskmine hinnangute vahe enne ja peale tekstiga tutvumist 2,55 palli. Selline muutus vajab kindlasti märkimist, sest 9/11 kohta käivad teooriad (ka Vanglaplaneedi tekst) on üsna vanad, seega võiks eeldada, et enamikul inimestel on nende kohta juba kindlam arvamus kujunenud. Sellegipoolest näitas eksperiment, et juba kiire tutvumine vandenõuteoreetiliste tekstidega paneb inimesed mõtlema ja oma endist vaatenurka kohendama.

Muutused olid tugevamad eksperimentaalgrupis ehk siis internetis navigeerivatel inimestel. Enne ja pärast tekstide lugemist oli hinnangute vahe neil 3,2 palli, kontrollgrupis aga 1,9 palli. Samas pean aga vajalikuks veel kord märkida, et see kõikumine on absoluutne. Kui arvutada välja arvamuste muutus vandenõuteooriate poolt ja ametliku versiooni vastu, siis tulid eksperimentaal- ja kontrollgrupi keskmisteks vastavalt 1,9 ja 1,7 palli. Selline vahe on ilmselt liiga väike, et öelda, kas internet paneb inimesi võrreldes paberilt lugemisega vandenõuteooriaid rohkem uskuma.

Sellegipoolest on eksperimentaalgrupi suurem standardhälve ja absoluutne kõikumine indikaatoriks, et ehk paneb internetist lugemine lihtsalt inimesi oma arvamusi rohkem muutma, seejuures mitte tingimata vandenõuteooriate poolt. See tähendab, et vandenõuteooriate lugemine internetist võib panna ka inimesi vandenõuteooriaid vähem uskuma, nagu näitas ka eksperimentaalgrupis üks osalenu.

4.1 Diskussioon

Oma bakalaureusetöö tulemustest ei saa ma järeldada, et interneti vahendusel loodud vandenõuteooriad paneks inimesi rohkem konspiratoorsesse maailmavaatesse uskuma. Samas näitavad tulemused, et vandenõuteooriad on endiselt aktuaalsed ning suudavad inimesi mõjutada. Arvan, et ka Eestis on see murekohaks, sest vandenõuteooriad võivad tekitada otsest kahju. Näiteks jäi sel aastal Läänemaal leetrite vastu vaktsineerimine alla 2-aastaste laste seas alla soovitusliku Maailma Terviseorganisatsiooni määra (95%) (Rudi 2016). Kuigi vaktsineerimisega seotult liigub ka palju muud valeinfot peale vandenõuteooriate, tulevad need tihtipeale vaktsineerimisvastaste retoorikas teemaks. Sellest annab aimu näiteks Terviseameti (2016) kokku pandud artikkel vaktsineerimise kohta käivate müütide ümberlükkamiseks, kus kümnes väljatoodud müüt on „Vaktsiinid on ravimfirmade vandenõu ja suurim rahaallikas“. Arvan, et ka muude vandenõuteooriate levik tekitab kahju, milleks võib olla kas või viha mingite gruppide vastu (nt juutide).

Selgus ka, et internetis loetud vandenõuteooriad mõjutavad inimesi rohkem ja seda nii vandenõuteooriate poolt kui ka vastu. Seega võib öelda, et internetil on teoorias kirjeldatud tugevuste kõrval ka puudujääke. Ühest küljest pakub internet multimeediumlikkust, interaktiivsust ja tohutust koguses infot, mille vahel on lõputult navigeerimisvõimalusi, samas aga võib see kõik ka vandenõuteooriatele vastu töötada. Inimeste jaoks võib internetis leiduv info oma massilisuse ja interaktiivsuse tõttu muutuda rõhuvaks ja seda just vandenõuteooriate puhul, kus killukeste kokkupanemine manab igale ühele oma pildi. See tähendab, et mõne jaoks võib kokku tulnud pilt olla täiesti ebaloogiline, kuna kildudes sisalduv info on omavahel vastuolus.

Samuti on raske eksperimendi korras inimeste jaoks kõiki vandenõuteooriatega seonduvaid funktsioone täita. Kui kasutada loomulikku eksperimenti, siis jääb puudu sisemisest valiidsusest ehk inimesi võivad mõjutada tegurid, mida laboratoorsest eksperimentis hoitakse kõikide inimeste jaoks konstantsena. Samas ei saa aga laboratoorse eksperimendiga kätte seda loomulikkust, mis võib olla vandenõuteooriate tarbimisel oluline. Ilmselt jäi konkreetse katse puhul inimestel puudu näiteks meelelahutusfunktsioonist. Nagu Peter Knight (2008) ja Charles Soukup (2008) mainivad, ei ole inimeste jaoks vandenõuteooriate konstrueerimisel ja neisse uskumisel oluline nende loogilisus, vaid pigem nauding ja meelelahutusfunktsioon, mida erinevate digitaalsete võimaluste kasutamine neile seoste tegemiseks annab. Võõras kohas ja arvutis kellegi eksperimentis osaledes ei tunne tõenäoliselt

kõik ennast kui kodus ning selle tõttu võivad ka osalejate tarbimise meetodid muutuda. Eriti internetis, kus saab linkide vahel põhimõtteliselt ükskõik kuhu liikuda. Seega pakun, et kodus kasutatakse võimalust ükskõik kuhu klikkida palju rohkem, kui antud eksperimendis seda tehti.

Arvestades aga muid loomuliku eksperimendi puudujääke, arvan, et laboratoorne eksperiment oli siiski sobilik meetod antud küsimuste uurimiseks. See andis mulle võimaluse hoida välised tegurid (nagu näiteks toimumise koht) samasugused kõikide osalejate puhul. Samuti ei ole sellisel kujul eksperimenti võimalik läbi viia inimeste kodudes, sest neile peab organiseerima kuidagi näiteks 18 lehte väljaprintitud paberit. Arvan, et kõiki funktsioone ei saagi ühe või teise eksperimendi meetodiga garanteerida ning antud kujul tehtud eksperiment andis mulle üsnagi hea ülevaate inimeste vandenõuteoreetilistest uskumustest ja nende muutustest.

Siit saaks ma ka oma tööga edasi liikuda. Üks võimalus seda täiustada oleks näiteks ka peale eksperimenti pikema küsitluse või intervjuu läbiviimine, mis annab aimu, miks inimese hinnangud ja arvamused peale vandenõuteooriate lugemist muutuvad. Sellise meetodi kasutamine aitaks ka aru saada, mis tundeid tekitab inimestes vandenõuteooriate lugemine internetist ning võrrelda seda paberilt lugejatega.

Kokkuvõte

Paljud uurijad arvavad, et vandenõuteooriate massilise uskumise ja leviku taga on internet. Selle hüpertekstuaalsus, interaktiivsus, multimodaalsus ja avatud iseloom muudavad konspiratsiooniteooriad inimeste jaoks atraktiivseks. Vandenõuteooriate ja nende vahel seoste loomine pakub mõnutunnet ja meelelahutust, samuti seostatakse vandenõuteooriatesse uskumist vähemusgruppi kuulumisega, valitsusorganitest võõrandumisega ja üleüldise viha- ning paranoiatundega.

Oma bakalaureusetöös soovisin ma teada saada, millist mõju avaldab internet vandenõuteooriate usutavusele. Tuginedes teoreetilistele lähtekohtadele oli hüpoteesiks see, et inimesed, kes loevad vandenõuteoreetilisi tekste internetist, usuvad konspiratsiooniteooriaid rohkem, kui inimesed, kes neid paberilt lugesid. Selle välja selgitamiseks viisin läbi laboratoorse eksperimendi, mis tähendab, et eksperiment toimus kindlal ajal ja kindlas kohas, minu järelevalve all.

Valimi suuruseks oli 20 inimest, mille moodustamisel arvestasin üldpopulatsiooni võimalikult suure representatiivsusega, kuigi lõpuks olid enamik osalejatest siiski 20-22 aastased õpilased. Osalejad jaotasin suvalise järjekorra alusel kaheks grupiks. Mõlemad grupid lugesid sama teksti – Vanglaplaneet.ee artiklit 9/11 sündmuste kohta. Kontrollgrupp luges artiklit paberilt, eksperimentaalgrupp internetist, kust nad said klikkida linkidele ja vaadata videoid. Paberilt lugejatel need võimalused puudusid. Enne ja pärast tekstide lugemist palusin hinnata 9/11 vandenõuteooria ja ametliku versiooni usutavust.

Tulemustest selgus, et internet ei pane inimesi vandenõuteooriaid märkimisväärselt rohkem ja ametlikku versiooni vähem uskuma. Selles osas muutus hinnang usutavusele kontrollgrupis 1,7 palli ja eksperimentaalgrupis 1,9 palli. Samas aga oli absoluutne muutus (hinnangu kõikumine nii vandenõuteooriate poolt kui ka vastu) eksperimentaalgrupis 3,2, kontrollgrupis aga 1,9. See näitab, et konspiratsiooniteooriate lugemine internetist ei pane küll paberiga võrreldes neid rohkem uskuma, küll aga suudab internet selles osas inimeste arvamust rohkem kõigutada. See tähendab, et interneti puhul on tõenäolisem, et inimene võib hakata ka vandenõuteooriaid vähem uskuma. Sellest võiks järeldada, et interneti suurte plusside kõrval on ka olulisi puudujääke, mis võib vandenõuteooriad inimese jaoks hoopis eemaletõukavamaks muuta. Arvan, et interneti kui meediumi kitsaskohaks võib olla näiteks

informatsiooni rohkus, mis vandenõuteooriate puhul toob välja nende killustatuse ja faktide vasturääkivuse.

Antud uurimismeetodi kõige suuremaks puudujäägiks on loomuliku puudumine, mis on oluline ka vandenõuteooriate seisukohast – üks funktsioone vandenõuteooriate loomisel ja uskumisel on meelelahutus, mida on raske laboratoorses eksperimendis imiteerida. Samuti jäi sellise eksperimendi puhul minu kontrolli alt välja inimeste eelsoodumused. Samas tagab aga laboratoorne eksperiment suurema sisemise valiidsuse ning leian, et minu kasutatud ülesehitus andis pilootuuringuks sobiva pildi inimeste konspiratoorsete uskumuste muutustest.

Arvan, et antud eksperimenti saaks täiustada nii tekstide kui ka küsitluse põhjalikumaks muutmisega. Näiteks võiks koostada ise vandenõuteoreetilise teksti ning hiljem küsida inimestelt ka seda, miks nende arvamus antud teoriast muutus või mitte. Samuti võiks uurida rohkem inimeste eelsoodumusi ja vaadata, kas ka nende põhjal saaks välja tuua mustreid – näiteks kas vähemusgrupid on konspiratsiooniteooriatele vastuvõtlikumad kui enamusgrupid.

Summary

An experimental study on the credibility of the conspiracy theories on the Web

The aim of this Bachelor's thesis was to find out whether reading conspiracy theories from the Internet makes them more credible. The hypothesis came from previous studies, in which many authors claim that the technical and communicative features of the Web make conspiracy theories more plausible.

In order to test the hypothesis, the author conducted an experimental study, in which 20 people were randomized into two groups: the control group and the experimental group. In the experimental group, the participants read an article on 9/11 conspiracy theories from the Web. In the control group, the same text was read on a paper. To see if the Internet had a bigger effect on the credibility of the conspiracy theory, both groups were asked to give the credibility of both the conspiracy theory and the official theory a rating on a scale from 1 to 10, before and after reading. The experiment was conducted in a laboratory environment which means all participants were present together at the same time.

The age of the test participants ranged from 18 to 41, with the average age being 22,2. Most of the participants had a secondary or lower education level. 8 of the participants were males and 12 were females.

The results show that the internet didn't make the conspiracy theories remarkably more believable – the average change for the credibility of the conspiracy theory and against the official theory combined was 1,7 in the control group and 1,9 in the experimental group. More difference was noted in the absolute change, meaning the change both for and against the two theories – that number was an average 1,9 in the control group and 3,2 in the experimental group.

This means that the internet does not necessarily make the conspiracy theories more believable, but could influence people more in both ways. The Internet seems to be more likely to make the theories both more and less believable, while reading them on a paper does not change the opinion on the credibility that much. The author believes that this could be because of the vast amount of information on the internet, which can work in both ways: to some it makes the theories more plausible, to others it becomes overwhelming and thus makes the conspiracy theories somewhat ridiculous. To add to that,

the ease of access of the information on the Web makes conspiracy theories debunk each other because their statements are often contradictory.

The research method could be improved in several ways. The lab experiment method does not provide the researches with much of an external validity. This means that the results can not be necessarily generalized to the general population. This might be true in an experiment where people surf on the Web, like it was in this particular study – people act differently when surfing on their home computers. The external validity is also reduced because of the relatively small sample size, which could be increased in the future. However, the author deemed the amount of test participants enough for a pilot study. The overall course of this study was appropriate and could be used in future research.

Kasutatud kirjandus

1. Abalakina-Paap, M., Craig, T., Gregory, L., Stephan, W. (1999). Beliefs in Conspiracies. *Political Psychology*. 20, 637-647. doi: 10.1111/0162-895X.00160
2. Anti Vaccine Body Count. (2015). Kasutatud 21.01.16
http://www.antivaccinebodycount.com/Anti-Vaccine_Body_Count/Home.html
3. Ballinger, D. (2011). *Conspiratoria – the Internet and the Logic of Conspiracy Theory*. Doktoritöö. University of Waikato.
4. Barkun, B. (2003). *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. California: University of California Press.
5. Ben-Ur, J., Mai, E. ja Yang, J. (2012). Did you tell me the truth? The influence of online community on eWOM. *International Journal of Market Research*. 54, 369-389. doi: 10.2501
6. Byford, J. (2011). *Conspiracy Theories: A Critical Introduction*. Palgrave Macmillan.
7. Carpentier, N. ja Hájek, R. (2015). Alternative mainstream media in the Czech Republic: beyond the dichotomy of alterative and mainstream media. *Continuum*. 29, 365-382, doi: 10.1080/10304312.2014.986061
8. Clarke, S. (2002). Conspiracy theories and conspiracy theorizing. *Philosophy of the Social Sciences*. 32, 131–150. doi: 10.1177/00493103200200
9. Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education*. London: Routledge Falmer.
10. Douglas, K. M. ja Wood, M. J. (2013) „What about building 7?“ A social psychological study of online discussion of 9/11 conspiracy theories. *Frontiers in Psychology*. 4, 1-9. doi: 10.3389/fpsyg.2013.00409
11. Galland, L. (2016). Pilladvised ajaveeb. Kasutatud 13.01.16 <http://pilladvised.com/about/dr-leo-galland/>
12. Goertzel, T. (1994). Belief in Conspiracy Theories. *Political Psychology*. 15, 731-742. doi: 10.2307/3791630
13. Hofstadter, R. (1965). *The Paranoid Style in American Politics, and Other Essays*. Harvard University Press. Kasutatud 02.12.15 <http://harpers.org/archive/1964/11/the-paranoid-style-in-american-politics/2/>

14. Johnson, N. F. (2014). Symbolic instruments and the Internet mediation of knowledge and expertise. *Journal of Media & Cultural Studies*. 28, 371-382.
doi:10.1080/10304312.2014.893986
15. Joonas, M. (2015). Vandenõudest rääkivat sarja „Ulmefilm“ saab nüüd vaadata ka linnavalitsuse lehelt!. *Telegram*, 1. aprill 2015. Kasutatud 16.01.16
<http://www.telegram.ee/eesti/vandenoudest-raakivat-sarja-ulmefilm-saab-nuud-vaadata-kalinnavalitsuse-lehelt#.Vp6WJSp96hc>
16. Kay, J. (2011). Chris Mooney intervjuu. Kasutatud 15.01.16
http://www.pointofinquiry.org/jonathan_kay_among_the_truthers/
17. Knight, P. (2002). *Conspiracy Nation: The Politics of Paranoia in Postwar America*. New York University Press.
18. Knight, P. (2008). Outrageous Conspiracy Theories: Popular and Official Responses to 9/11 in Germany and the United State. *New German Critique*. 35, 165-193.
doi:10.1215/0094033X-2007-024
19. Laas, O. (2011). Protseduurne retoorika ja kinkivad brikolöörid. *Vikerkaar*. 4-5, 152-154. Kasutatud 13.12.15
http://www.vikerkaar.ee/index1.php?page=Arhiiv&a_act=article&a_number=5260
20. Lotman, M. (2013). Ufodest ja maailma juhtivatest reptiilidest. *Mihhail Lotmani kodulehekülg*. Kasutatud 16.01.16 <http://www.lotman.ee/blogi/ufodest-ja-maailma-juhtivatest-reptiilidest>
21. Madisson, M. L. (2012). *Vandenõunarratiivide semiootiline konstrueerimine internetikeskkonnas (Para-Web foorumi „Eesti majandus ja selle allakäik“ näitel)*. Magistritöö. Tartu Ülikool, semiootika osakond.
22. Sales, N. J. (2006). Click Here for Conspiracy. *Vanity Fair*, 31. juuni 2006. Kasutatud 20.12.15 <http://www.vanityfair.com/news/2006/08/loosechange200608>
23. Soukup, C. (2008). 9/11 Conspiracy Theories on the World Wide Web: Digital Rhetoric and Alternative Epistemology. *Journal of Literacy and Technology*. 9, 2-26. Kasutatud 15.11.15
http://www.literacyandtechnology.org/volume9_3/jlt_v9_3_soukup.pdf
24. Suits, M. (2012). *Vandenõuteooriad kui tõlgendussüsteem ja maailmapilt vaateid uuele maailmakorrale*. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond.
25. Sunstein, C. ja Vermeule, A. (2009). Symposium on Conspiracy Theories. *The Journal of Political Philosophy*. 17, 202-227. doi: 10.1111/j.1467-9760.2008.00325.x

26. Rense, J. (2016) Rense kodulehekülg. Kasutatud 13.01.16 <http://www.rense.com/>
27. Rudi, H. (2016). Hoolimata haiguspuhangust Eestis lapsi ei vaktineerita. *Postimees*. 18. märts 2016. Kasutatud 01.05.16 <http://tervis.postimees.ee/3623167/hoolimata-haiguspuhangust-eestis-lapsi-ei-vaktsineerita>
28. Telegrami Facebooki leht. (2016). Kasutatud 21.01.16 <https://www.facebook.com/telegrammeedia/?fref=ts>
29. Terviseameti koduleht. (2016). Vaktsineerimisega seotud müüdid. Kasutatud 01.05.16 http://www.terviseamet.ee/fileadmin/dok/Nakkushaigused/immunoprof/VAKTSINEERIMISE_MYYDID_1.pdf
30. Torop, P. (2008). Multimeedialisus. *Keel ja Kirjandus*. 8-9, 721-734. Kasutatud 12.12.15 <http://keeljakirjandus.eki.ee/721-734.pdf>
31. Trochim, W. (2006). Internal validity. *Research Methods Knowledge Base*. Kasutatud 29.05.16 <http://www.socialresearchmethods.net/kb/intval.php>
32. Vickery, G., Wunsch-Vincent, S. (2007). *Participative Web: User Created Content*. Kasutatud 20.01.16 <http://www.oecd.org/sti/38393115.pdf>
33. Wood, M. J. (2013). Has the Internet Been Good for Conspiracy Theorising? *Psypag Quarterly*. 88, 31-34. Kasutatud 10.01.16 <http://www.psypag.co.uk/wp-content/uploads/2013/09/Issue-88.pdf>

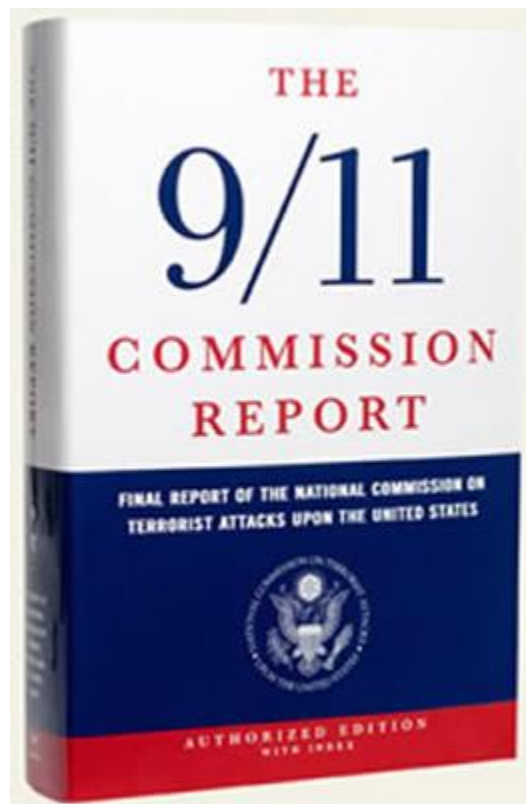
Lisad

Lisa 1. Eksperimendis kasutatud tekst

New Yorgi terrorirünnakud

Järgnevat infot ei pea võtma tõena! See on lihtsalt informatsioon. Selle vastuvõtmine ei ole kohustuslik. Mis on tõde, jääb teie otsustada. See leht lihtsalt üritab teid äratada ja panna oma peaga mõtlema. Ning siin on rida fakte, tänu millele on selge, et 11. septembril, aastal 2001 toimunud New Yorgi terrorirünnaku ametlikus raportis on midagi mäda.

Ametlik raport

Selles raamatus kirjeldatakse, kuidas üheksateist Al-Qaeda terroristi kaaperdasid PABERINUGADE abil neli reisilennukit ja kasutasid neid maailma kõige võimsama sõjaväega riigi ründamiseks. Nad viisid selle ellu ilma vähimagi sõjaväelise sekkumiseta ja MITTE ükski pilootidest ei pidanud vajalikuks anda kaaperdamishäiret. Ühesõnaga, terroristidel õnnestus praktiliselt kõik mida nad plaanisid, samas kui kõikvõimas Ameerika kaitsesüsteem põrus täiesti. Pärast rünnakuid vabandasid

võimud, et mitte keegi poleks mitte kunagi arvanud, et midagi sellist võiks juhtuda. Kuid juba see on vale, sest mõned kuud enne rünnakuid toimusid sõjaväelised harjutused, mis sisaldasid nii Maailma Kaubanduskeskuse kui ka Pentagoni ründamist. [VIDEO](#)

Kaksiktornid

Mis täpselt põhjustas kaksiktornide hävinemise? Ametliku versiooni kohaselt oli selleks lennukikütuse põlemine, mis nõrgestas hoone teraskonstruktsiooni ja korrused hakkasid üksteise peale vajuma, põhjustades lõpuks nõ. „pannkoogiefekti“ ning hoonete täieliku hävinemise. Kuid sellel ametlikul põhjendusel on mõned väiksed apsud. Nimelt temperatuur, mille juures ehitusteras sulama hakkab on

1510 kraadi Celsiust, aga lennukikütuse maksimaalne põlemistemperatuur on ainult 1000 kraadi Celsiust.

Pilt 1

Pilt 2

Hea küll, oletame et see ametlik „pannkoogiefekti“ teooria on õige. Kuid siis oleks pidanud hoonete keskel olevad tugisambad (central core) osaliselt püsti jääma ning siis külili vajuma. Mitte kunagi ajaloos pole ükski terasbetoon hoone tulekahju tõttu kokkuvarisenud, olgugi et nad on põlenud isegi mitmeid päevi. Need vaesed tornid aga ei pidanud millegipärast eriti kaua vastu. Üks neist (lõunatorn) 56 minutit ja teine (põhjatorn) 1. tunni ja 43 minutit. Kuigi need olid ehitatud kõvasti normidest tugevamaks, kannatamaks kõikvõimalikke ohtusid, kaasaarvatud tornaadod, tugevad tuuled, pommid ja lennukitega kokkupõrked! Miks nad vajusid kokku ilusti püstloodis, tegemata ümbruskonnas mingit suuremat kahju, nagu oleks tegemist hästiorganiseeritud lõhkamisega? Ehitisi õhkivad eksperdid teavad, et kõige raskem on lasta kokku kõrghooneid, sest need reeglina vajuvad külili nagu kõrged puud. Kõrghooned eeldavad suunatud lõhkelaengute kasutamist. Kaksiktornid vajusid kokku puhtalt ja sümmeetriliselt praktiliselt oma „jalajälje“ peale. Tornide varemetest tehtud fotodel on näha korralikult lõigatud teraslatte (pilt 1), mis näevad välja nagu peale hoonete kontrollitud lõhkamist. Ning mis sädemed langevad ühest tornist (pilt 2)? Kas see võib olla termiit, mida kasutatakse terasbetoon hoonete kontrollitud lõhkamisel? [VIDEO](#) Ning miks oli kaksiktornide ja hoone nr. 7 all sulanud terast

ja seda isegi veel kuu peale sündmust. [VIDEO](#) Seda ei saanud ju ometi põhjustada lennukikütuse põlemine, eriti mis puutub hoonesse nr. 7.

Paljud tuletõrjujad, politseinikud ja teised pääsenud räägivad plahvatustest enne hoonete kokkukukkumist (pildid 3 ja 4 ning VIDEOD [1](#) ja [2](#)). Ning mõned teadsid juba ette, et need hooned hävivad.

Pilt 3

Pilt 4

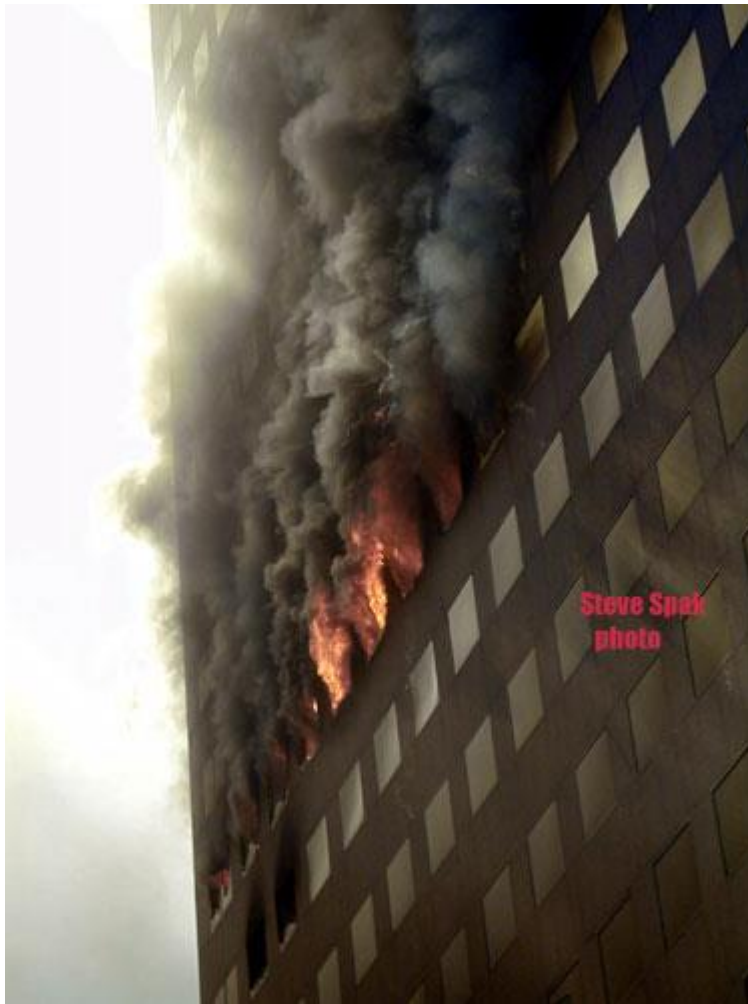
Hoone nr. 7

Miks see hoone kokku kukkus, kui sinna ei lennanud sisse ühtegi lennukit? Võimud on öelnud, et hoone oli nõrgenenud tulekahjus, mille põhjustas kaksiktornide kokkuvarisemine. Kuid see polnud kindlasti nii suur tulekahju (pildid 5 ja 6), et see oleks sellisele terasbetoon hoonele saatuslikuks saanud. Hoone põles ainult kolmest kohast, paari korruse ulatuses. Sellega oleks toime tulnud ka tavaline sprinklersüsteem. Kas me peaks uskuma, et tänu sellele tulekahjule tuli hoone alla sümmeetriliselt, peaaegu vabalanguse kiirusel ja praktiliselt oma „jalajälje“ peale?

Pilt 5

Pilt 6

Suurbritannias, BBC uudistes oli lõik hoone nr. 7 kokkuvarisemisest. Kuid see oli eetris 20 minutit enne õiget aega ja hoone ise oli reporteri seljataga selgesti nähtav. [VIDEO](#) Kuidas nad seda teadsid?

WTC omanik, Larry Silverstein, tunnistab ausalt üles, et nad lasid hoone õhku! [VIDEO](#) Sellist lõhkamist ei ole võimalik teha mõne tunniga, see võtab päevi kui mitte nädalaid. Planeerimine, ettevalmistused, lõhkelaengute paigaldamine. Millal ja miks oli seda tehtud? Ja kuidas nad teadsid?

* Sellised näevad välja õnnetuse tagajärjel kokkuvarisenud hooned.

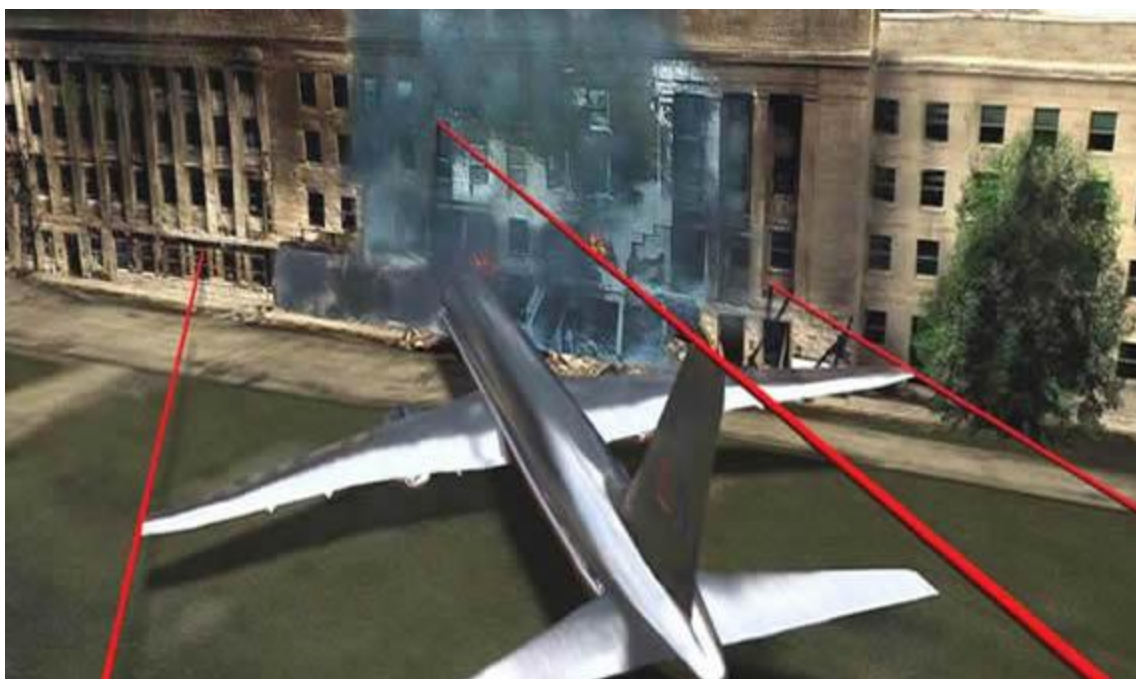
Ükski neist ei ole vajunud oma „jalajälje“ peale ja ka betoon pole tolmuks muutunud. Seda on võimalike teha ainult kontrollitud lõhkamisega!

Pentagon

Pilt 7

Väidetavalt rammis Pentagoni Boeing 757 (American Airlines'i lend number 77 Dullesest Los Angelesi). Pentagoni tekkinud augu suurus oli umbes 19,8 m lai ja 22,3 m kõrge. Kuid meie Boeing 757 tiibade siruulatus on u. 38 m, pikkus u. 47 m ja kõrgus u. 13,6 m. Nende andmete järgi ei mahu terve lennuk sinna auku (pilt 8). Järelikult peaks pool lennukist sealt välja jääma. Aga nagu näha (pilt 7) ei ole seal midagi. Ka ei ole kummalgi augu poolel jälgi tiibade tekitatud kahjustustest. Järelikult ei saa lennuk olla ka hoone sees. Aga kus ta siis on?

Pilt 8

Pilt 9

Olgugi, et tegemist on maailma ühe kõige valvatuma rajatisega ei ole ühtegi korralikku pilti ega videot, mis näitaks kuidas lennuk hoonesse lendab. Ja ainukesed, mis on ei näita selgelt midagi. Veelgi enam, tekitavad rohkem kahtlusi (pilt 9 ja [VIDEO](#)).

Ka auk Pentagonis on kuidagi kahtlane. Väga sirgete äärtega ning kui hoolikalt vaadata (pilt 10), paistavad sealt asjad, mis oleks pidanud kui mitte ära põlema, siis vähemalt kahjustusi saama. Ja mis põhjustas selle augu Pentagoni „kolmandas ringis“ (pilt 11)? Võis see olla lennuk või siis hoopis rakett? [VIDEO](#)

Pilt 10

Pilt 11

Lend 93, Pennsylvania, Shanksville

Pilt 12

Shanksvillis kukkus alla Boeing 757 (American Airlines'i lend number 93), kuna reisijad hakkasid kaaperdajate üle võimust võtma ning terroristid olid sunnitud lennuki vastu maad suunama. Aga kus on lennuki vrakk (pildid 12 ja 13)? Kui Boeing 757 alla kukub, siis peaks ikka midagi alles ka jääma, nagu pildil 14 näha. [VIDEO](#) Mis sellega siis juhtus? Tulistati alla? Seda ütles ka Donald Rumsfeld! [VIDEO](#) Või maandus lennuk kuskil mujal?

Pilt 13

Pilt 14

Tulekindel pass

Ametlikuks tõestuseks sellele, et rünnakud korraldasid terroristidest kaaperdajad, on Satam Al Suqami pass, mis leiti kaksiktornide lähedalt. Mõelgem nüüd, kuidas on võimalik, et see pass sai lennata taskust välja, läbi lennuki kere, hoone seina ja kohutava tulemöllu, otse FBI meeste jalge ette? Ning hiljem selgus, et see mees on hoopis elus (ja ta pole ainuke kes kaaperdajatest elus on). Valitsus vabandas ja ütles, et see oli eksitus ning rohkem ei ole sellest midagi kuulda olnud.

President Bushi apsud

Kui Bushilt küsiti, mõned kuud peale rünnakuid, et mida ta tundis, kui ta kuulis esimesest rünnakust kaksiktornidele, siis ta alustas sellest, et ta nägi kuidas esimene lennuk torni rammis. Kuid see on täiesti võimatu, sest ruumis kus ta sellel hetkel viibis ei olnud töötavat telekat ja video esimese lennuki rünnakust läks eetrisse alles järgmisel päeval! [VIDEO](#)

Kokkuvõtteks:

Nüüd tekib küsimus, kas on võimalik, et Ameerika valitsus võis need rünnakud ise korraldada või neile kaasa aidata? Aga miks oleks pidanud nad seda tegema? Põhjuseid on mitmeid.

The Project for the New American Century ehk PNAC (üks huvitav koht dokumendis on järgmine: „Üleminekuprotsess („[Uue Maailma Korrani](#)“), kuigi see tookski kaasa revolutsioonilise muudatuse, saab olema pikk, kui ei juhtu mingit eriti suurt sündmust – nagu uus Pearl Harbor .“), Ameerika kodanike inimõiguste piiramine, nafta, Larry Silversteini kindlustus jt. (VIDEOD [1](#) ja [2](#))

Ma usun, et see materjal siin, kas pani teid mõistma ametliku versiooni valelikkust või vähemalt kahtlema selle tõesuses. Kuid see info on ainult jäämäe veepealne osa. Kui teil tekkis huvi ja soovite veel infot ja tõestust, siis palun. Kõiki veebilehti on raske märkida, aga siin on mõned neist:

<http://www.zone.ee/mets443/119.htm> Eestikeelne ja päris põhjalik.

<http://www.infowars.com> ja <http://www.prisonplanet.com> Väga korralikud lehed nii 9/11'ni ja üldse „Uue Maailmakorra“ kohta.

<http://www.vt911.org/final911Sites.htm> Ning siin on terve ports linke selleteemalistele lehtedele.

On ka filme, mis eranditult kõik on kas Google Videos või kuskil mujal vabalt vaatamiseks üleval. Ka saab neid torrentitest väga kergesti. Siin on mõned lingid:

[Plane Site Estonian Version](#) Eestikeelsete subtiitritega

[Loose Change Final Cut](#)

[TerrorStorm Deluxe](#)

[Martial Law 9/11: Rise of the Police State](#)

Ka leiab palju huvitavat, kui toksite Googlesse või Google Videosse järgnevad märksõnad: World Trade Center, WTC, WTC7, NIST, FEMA, Controlled Demolition, Freedom to Fascism, Thermate, Thermite, 9-11, September 11th, George Bush, Dick Cheney, NORAD, FAA, FBI, CIA, NSA, Larry Silverstein, William Rodriguez, Alex Jones, Loose Change jne.

Olen leidnud ka paar eesti keelde tõlgitud raamatut. Prantsuse uuriva ajakirjaniku Thierry Meyssani koostatud „11. september 2001. Koletu Pettus“ ja Kanada ajakirjanik Peter Scoweni „Ameerika Must Raamat“.

Lisa 2. Küsitlus

1. Vanus

2. Sugu

a) mees

b) naine

3. Kõrgeim lõpetatud haridustase

a) alla keskhariduse

b) kesk- või keskeriharidus

c) kõrgharidus

4. Hinda järgmise väite usutavust skaalal 1-10: „11. septembril 2001 toimunud sündmuste puhul oli tegu terrorirünnakuga, mil al-Qaeda terroristid kaaperdasid reisilennukid ja sõitsid Maailma Kaubanduskeskuse tornidesse sisse“.

5. Hinda järgmise väite usutavust skaalal 1-10: „11. septembril 2001 toimunud sündmuste puhul oli tegu USA valitsuse sisetööga, kaksiktornid New Yorkis kukkusid kontrollitud õhkamise tagajärjel.“

Palun loe läbi etteantud tekst paberilt/arvutist

6. Hinda järgmise väite usutavust skaalal 1-10: „11. septembril 2001 toimunud sündmuste puhul oli tegu terrorirünnakuga, mil al-Qaeda terroristid kaaperdasid reisilennukid ja sõitsid Maailma Kaubanduskeskuse tornidesse sisse“.

7. Hinda järgmise väite usutavust skaalal 1-10: „11. septembril 2001 toimunud sündmuste puhul oli tegu USA valitsuse sisetööga, kaksiktornid New Yorkis kukkusid kontrollitud õhkamise tagajärjel.“

Litsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kristjan Ats Mägi,
(sünnikuupäev: 5. juuni 1994)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eksperiment interneti mõjust vandenõuteooriate usutavusele,“

mille juhendaja on Mari-Liis Madisson, MA,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 1. juuni 2016